

VALUTÁNK RENDEZÉSE.¹⁾

Valutánk *története* és *jelen állapota* ismeretes.⁽¹⁾ E dolgozat ezt már szűk kereténél fogva is feltételezi. De nem terjeszkedhetik ki ez értekezés ama, különben igen hálás bizonyításra sem, mely azt czélozza, hogy kimutassa jelen valuta-viszonyaink *károosságát* és következőleg a valuta rendezésének *szükségességét*. A valuta-ingadozások okozta kórállapot el van ismerve. Mi természetesebb annál, hogy ezt megszüntetni akarjuk.

Kiindulási pontunk tehát: monarchiánk valutája rendezendő. Kérdés tárgyát képezi, hogy *mily alapon* létesüljön e rendezés és hogy milyenek legyenek *módozatai*.

I. VALUTARENDSZER.

Valutánk ezüstvalutából fejlődött *papirvaluta*; élesebb kitévelt használva: a monarchiának papirvalutája és tetemes ezüstkészlete van. — Ha a teljes vagy részbeni papir-rendszertről, mint gazdaságilag abszolúte károstól, eltekintünk, a viszonyok megváltoztatására következő utaink nyílnak: *kettős* vagyis *parallel* rendszer megállapítása; át-, illetőleg visszatérés az *ezüstértékre*, áttérés az *aranyértékre*.

E kérdés, ha tisztán *elméleti* volna, arra kényszerítene bennünket, hogy belemenjünk ama, már irodalmánál fogva is óriásinak nevezhető harcba, mely a tudományban és a gazdasági életben egyaránt foly, a mono- és a bimetallizmus,

---

¹⁾ A »Nemzetgazdasági Szemle« által a valutakérdés tárgyában kitűzött pályázatra beérkezett értekezések közt, a mint e folyóirat múlt számában megemlítettük, három, irodalmi színvonalon álló dolgozat találtatott. A pályanyertes értekezést múlt számunkban közöltük, ezúttal az egyik dicsérettel kiemelt értekezést mutatjuk be, mely bírálók véleménye szerint a kérdés *irodalmi* és *jogi* oldalát szépen megvilágítja és a gyakorlati irányú pályanyertes dolgozatnak mintegy kiegészítését képezi.

A szerkesztőség.

illetőleg az ezüst és az arany körül. Azonban e kérdés monarchiánkra nézve s jelenleg csak *valutapolitikai* jelleggel bír. Mint ilyen ugyyszólván már közvéleményileg is el van döntve, még pedig az *aranyérték* javára. A *bimetallizmus*, melynek alapfeltétele tudvalevőleg az, hogy a gazdaságilag jelentékenyebb államok nemzetközileg egyezsége jussanak, egyéb ellenvetésektől el is tekintve, már csak azért sem jöhet szóba, mert — a mint épen a legutóbbi időben történektől is kitűnik — bizonyos, hogy ez az egyezés a legközelebbi, de valószínűleg a távolabbi jövőben sem létesülhet ⁽²⁾.

Az *ezüstértékrendszer* választása, vagyis egyszerűen a kényszerárfolyam megszüntetése és az ezüstben való fizetés keresztülvitele, a mennyiben új ezüstkészletek behozatalát és nagymérvű ezüstveretést fel *nem* tétel, egyáltalában nem változtatás a dolgok jelen állapotján, mert csakis a jegyeknek a bank pénzében heverő ezüstrrel való felcserélését igényli. A mennyiben azonban nagymérvű ezüstbeszerzésről és veretésről volna szó, sőt tán a magánosoknak megengednék, hogy korlátlan mennyiségben veressenek ezüstöt, ez annyit jelentene, hogy még inkább leszorítjuk pénzünk értékét, hogy menedéket nyitunk a világ összes proskribált ezüstjének és hogy a jövőben nemcsak megérezzük majd mindenkor az ezüst világpiaczi árának ideges hullámzását, hanem hogy passzive résztveszünk az ezüstnek a legtekintélyesebb szakemberek ⁽³⁾ prognostikálta további értékcsökkenésében is.

Épenséggel kárhoztatást érdemelnénk tehát, ha a határozottan rossznak felismert ezüstrendszert választanók. Ha egyesek mégis azt hozzák fel e mellett, hogy a valutának az ezüst útján való rendezése költségbe nem kerülne, sőt az államnak tetemes hasznot hajtana, bizonyítani sem kell, hogy ez érv gazdaságilag végkép helytelen. Hiszen különben is tény, hogy monarchiánk viselkedése az ezüstrrel szemben mindig felette jóakaró volt, ⁽⁴⁾ e jóakaratot bizonyos mérvben most fogjuk megfizetni. Sőt az 1879. óta eszközölt állami veretések is nagyon kihívják a bírálatot, daczára annak, hogy az állam ily módon nyereségre tett szert ⁽⁵⁾.

Marad tehát az aranyérték. — Ennek általános előnyeit ismertetni felesleges. — Az egész világ pénzforgalma számára kevés ugyan a létező és (ha csak a termelési viszonyokban nem áll be váratlan fordulat), a termelhető aranymennyiség ⁽⁶⁾

mégis műveltebb nemzetek számára kétségtelenül az arany a legjobb értékmérő.

Itt van helye annak, hogy valutánk *ily* értelemben való rendezésének *általános gazdasági jelentőségét* megállapítsuk.

Ha nem az *egyes* gazdaságokat és a monarchián *belüli* forgalmi életet tekintjük, hanem az *egész* monarchia gazdaságát vesszük szemügyre és ennek helyzetét a *világgazdaságban*, kétségtelen, hogy az aranyérték alapján történő valutarendezés monarchiánk értékmérés tekintetében való *csatlakozását* jelenti a gazdaságilag, műveltségileg és politikailag domináló államokhoz. *Anglia* és a *Németbirodalom* aranyvalutás országok és a *latin Unió* államai is, daczára az Unió bimetalisztikus alapzatának, az ezüstveretések beszüntetése óta szintén aranyországoknak tekinthetők.

De nemcsak e csatlakozást jelenti a valutarendezés. Gazdasági fontossága abban rejlik, hogy viszonyainkat a világforgalommal szemben *állandósítjuk*, mintegy megrögzítjük. Magunk is részévé leszünk e világgazdaságnak és eltávolítjuk azokat az *ingadozásokat*, melyek valutaviszonyainkból eredtek. Hogy ez ingadozások, e bizonytalanság volt eddig a valutánk okozta főbaj, az el van ismerve. A valutarendezéstől épen azért nem szabad különös eredményeket várni. Az állandósítás inkább csak veszélyeket hárit majd el, sem minthogy előnyöket teremtené; hatása inkább *negatív*, mintsem *pozitív* jellegű lesz.

Hogy milyenek azok a viszonyok, melyeket állandósítani akarunk és hogy mi volt különösen ár- és értékviszonyaink alakulására *eddig* befolyással, az e helyen a kutatás tárgyát nem képezheti. — Lehet, hogy a történet majd azt bizonyítja, hogy a rendezés időpontját nem választottuk meg szerencsésen. De ez *valószínűtlen*. Egyrészt a *nemes-érczkérdés* alakulása korunkban, másrészt ama *lendület* és *javulás*, mely *közgazdaságunkban* és *állami háztartásunkban* épen a legutóbbi időben beállott, a valutarendezés *időszerűsége mellett* szólanak.

Hazánkban a tudomány a valutakérdéssel — egynéhány kivételtől^(?) eltekintve — igen keveset foglalkozott. Legbefolyásosabb társadalmi osztályaink azonban — valószínűleg tévesen felfogott *agrárius* nézetek következtében — túlnyomóan a *kettős valuta* vagy *jelen állapotaink megtartása* mellett küzdöttek. Ha most — mint már majdnem bizonyos —

az *aranyértékre* térünk át, ezzel határozottan a vélemények *kisebbsége* győzött⁽⁸⁾.

Az aranyérték elfogadása *ellen* szóló érvekről, melyekkel a monarchia valutáját tárgyaló irodalomban találkozunk, a megfelelő helyeken egyenkint fogunk szólni⁽⁹⁾.

II. AZ ÉRTÉKRELÁCZIÓ.

Új értékmérőre térvén át, meg kell ennek viszonyát a régihez határozni. E megállapítás képezi tulajdonképen a valutarendezés legelső *gyakorlati* feladatát.

A kérdést mindenesetre eldönti amaz *általános* felfogás, melyet fentebb kifejeztünk, a mikor a valutarendezés jelentőségéről szóltunk. Ha viszonyainkat a külfölddel szemben állandósítani akarjuk, úgy világos, hogy nem valami *örkényesen* választandó értékrelációról, hanem csakis arról a viszonylatról lehet szó, mely az átmenet idejekor *tényleg* létezik. Mindazonáltal — már a vélemények eltérése miatt is — bele kell bocsátkoznunk a kérdés elemzésébe.

Valutánk alapját az *ezüst* képezte. Papirpénzünknek az ezüstrrel szemben *disagiója* volt (a 70-es évek elején még 20—22°/_o). — E disagió az ezüstérték csökkenése következtében folyton kisebbedett (paritás 1878/79-ben); sőt az ezüstnek is lett kis disagiója. A magánosok részére való ezüstveretésnek 1879-ben elrendelt beszüntetése és az állami veretés megszorítása megakadályozta azt, hogy forintunk kövesse az ezüstöt világpiaczi érték hanyatlásában. — Jelenleg az o. é. forint — a papirforint magával viszi az ezüstforintot — jóval nagyobb *vásárlási erővel* bír, mint az alapját képező ezüstmennyiség⁽¹⁰⁾.

Az értékreláció egyik tagja tehát az *arany*; a másik, melyet ehhez viszonyítunk, az előbbiek szerint vagy az o. é. *forint*, vagy az ennek megfelelő *ezüstmennyiség* lehet.

Hogy rövid kifejezéssel éljünk, *ezüst-arany-* vagy *papir-arany-*viszonyról van szó.

Kétséget nem szenved, hogy csak az utolsó módoszat felel meg a *tényleg* létező viszonylatnak és így *csak ez* helyes.

Az *ezüst-arany-*reláció oly értelmezése, mint a hogy az ma a világpiaczon *tényleg* megvan, helytelen. Ez határozottan károsítása volna az összes hitelezőknek. — Ha az *adóssági viszonyokat* mellőzve is, *fiktive* úgy tekintjük a dolgot, hogy

a valutarendezés nagyobb költségei a papir-arany-reláció esetében és az o. é. pénz birtokosainak, (főképen a monarchia alattvalói) károsulása az ezüst-arany-reláció esetében egymást kiegyenlítik, még mindig az szól az *első* módozat mellett, hogy az okvetlenül elviselendő tehernek eloszlása *igazságosabb* lesz, ha az az állami adórendszer útján történik, mint ha azt a véletlenre bizzuk.

Az *ezüst-arany-reláció* oly értelmezése, mint a hogy az régibb időkben tényleg a két fém között megvolt, lehetetlen. — E felfogásnak nincsen *jogi* alapja, de *gazdaságilag* is teljesen igazolatlan. — Az ezüst és arany értékviszonyának megváltozása a törvényhozástól függetlenül létesült, elemi csapáshoz hasonló jelenség, melyet ép úgy kell elviselni, mint bármilyen más értékváltozást.

»Valutarendezésünknek célja nem lehet az, hogy pénzünk *értékcsökkenését jóvátegye*«⁽¹¹⁾.

Az értékreláció megállapításának nagy fontossága abban rejlik, hogy az áttérésnek az árak alakulására való zavaró hatását lehetőleg el kell kerülnünk. Hogy mily úton lehet e cél elérése, ez iránt a nézetek eltérnek. Legelőnyösebb volna, ha az áttérés oly időpontban menne végbe, a mikor huzamosabb időn át, az arany ára meglehetősen *állandó* volt. Ha a váltó-árfolyamok nagyobb időközben nem ingadoznak, az árak, fizetések, bérek stb., kellő mérvben alkalmazkodnak és a papirforint belső értékének lehetőleg jobban felelnek meg.

Némelyek határozottan az *áttérés pillanatában* észlelhető viszonyt, mások különböző módon megállapítandó (havi, évi, stb.) *átlagos viszonyt* javasolnak. Tévesnek tartjuk mindenestre ama propozíciót⁽¹²⁾, hogy az értékreláció megalapításánál a *jövő* számításba vétessék, nevezetesen, hogy a valutarendezésünket valószínűleg követő arányértékemelkedést mintegy anteczipálva, pénzünk tényleg meglévő árfolyamánál kisebbet állapítsunk meg. A jövőbeli értékalakulást — mint azt a német valutarendezés is bizonyította — épséggel nem lehet kiszámítani; de még elvileg is helyteleníteni kellene ily eljárást.

A mennyiben azonban kétségtelen, hogy minden átlagszámítás útján megállapított árfolyam az *önkényesség* bélyegét hordja magán, épen oly bizonyos, hogy az átmenet pillanatában mutatkozó árfolyamnak alakulására *mesterségesen* is lehet majd hatást gyakorolni. Hiszen tudjuk, hogy valutarendezési

hirek is az illető értékek emelkedésével járnak⁽¹³⁾. Bizonyos mérvben ez ki nem kerülhető; de másrészt az üzérkedésnek sem szabad nyílt kezét engedni.

Ha lemondunk arról a más okokból nem helyeseltető eszköztől, melyet az üzérkedéssel szemben javaslatba hoztak, hogy t. i. az átmeneti árfolyam *átlagszámítás* útján és a mesterséges áremelés által jelzett időszak esetleges *kizárásával* állapíttassék meg, csak az marad hátra, hogy az értékrelációt *minél* előbb, az egész valutarendezést *megelőzőleg, törvény* útján határozzuk meg. Ily törvény minden szédelő számítgatást eleve lehetetlenné tenne. Különben e törvény nem zárná ki azt, hogy a jövő számára megállapított reláció anna idején újabb törvény, kisebb mérvű korrekurát ne végezessen. Hasonló szellemben a német érmetörvény eredeti javaslata⁽¹⁴⁾ nem szándékolta azt, hogy az aranyérmeket azonnal mint törvényes fizetési eszközöket hozza a forgalomba, hanem csak azt, hogy az aranyérmeket a közpénztároknál tarifálják és hogy azokat így mintegy meghonosítsák oly célból, hogy a végleges intézkedések előtt még kiigazítást végezessenek, ha netalán tévesen állapították volna meg az arany és ezüst értékrelációját. A mennyire kívánatos, hogy a valutarendezés tényleges keresztülvitele ne történjék elhamarkodottan, épen oly szükséges, hogy az értékreláció minél előbb állapíttassék meg. E követelmény mellett szól az a körülmény is, hogy komplikált dualisztikus törvényhozási apparátusunk valószínűleg amúgy is lassítani fogja a rendezés keresztülvitelét⁽¹⁵⁾.

Valutakérdésünk tulajdonképen két problémát foglal magában: Ez az *új értékrendszerre való áttérés* és a *készpénzfizetés keresztülvitele*. Szoros kapcsolatban van e két kérdés egymással, mindazonáltal igen könnyen el is választhatók. És ez elválasztás a fent jelzett célból és máskülönben is, igen jó volna. Az első lépést képezi az új értékre való áttérés. Röviden *aranyértékjegyzésnek* (Goldnotirung-nak) is mondható. Célja nemcsak az, hogy az aranyérték fogalma megszokottá váljék, hanem épen az is, hogy az átmeneti értékreláció meg legyen határozva menten minden mesterséges befolyástól. Bizonyos értelemben ez aranyértékjegyzés törvény útján való elrendelése, mintegy az államok fizetési-, illetőleg beváltási ígéretének jellegével bírna. Egyelőre gyakorlati jelentősége ugyan nem volna ez értékarány-megállapításnak, mert hisz a

fizetések a készpénzfizetések tényleges megkezdéséig a mostani valutában eszközöltetnének. Azonban hatást gyakorolna e megállapítás pénzünk világpiaczi árfolyamára. Ez utóbbi ugyanis, különös gazdasági változásoktól eltekintve, valószínűleg alig térne el a törvényben megállapítottól. Csak a valuta keresztülvitelében való bizalom megrendülése okozhatna lényeges *alábbszállást* ⁽¹⁶⁾.

A most kifejtett módozat mellett — mint később látni fogjuk — még az is szól, hogy a valutarendszer keresztülvitele — aranybeszerzés, veretés, stb. — huzamosabb időt igényelnek és így tanácsos, hogy az ezek végrevitelére szükséges *alapmeghatározás* — az *értékreláció megállapítása* — már jókor meglegyen.

Az értékreláció megállapítása nemcsak gazdaságilag, hanem *jogilag* is igen nagy jelentőséggel bír.

Nézzük mindenekelőtt azt, vajjon van-e eziránt már valami határozatunk.

Az érmerendszerünkről szóló törvények és rendeletek egyáltalában *nem* foglalkoznak az arany és ezüst közti viszonytal. Csak *aranyforintjainkban* lehetne az 1 : 15^{1/2} arányszámára *praejudiciumot* keresni. Azonban ez érmek elfogadási értékét a törvény határozottan a *szabad egyezkedésre* bízta és miután tényleg ez az aranyforint *törvényes fizetési eszköz* nem volt soha, ezért ily *praejudiciumot* fel nem lehet állítani. Az 1857-iki, 1867-ben felmondott érmeszerződés hasonlóképen a szabad egyezkedésre bízta az *arany koronák* ezüstértékének megállapítását. E szerződésben csak a *tallérlábbal* van a forintláb összehasonlítva. Ebből tehát a később fejlődött viszonyt: 1 ezüstfrt. = 2 arany márkával, szintén nem lehet indokolni ⁽¹⁷⁾.

Hátra van még az *osztrák polgári törvénykönyv* sokszor idézett 988. és 989. §-a. E cikkek általában intézkednek az iránt, hogy a hitelezőnek érmeváltoztatások esetében a »*belső érték*« — azaz a nemes fémtartalom — változtatása nélkül kell kielégítést nyernie. Azonban ez elv csak érmeváltoztatásokra vonatkozhatik és nem *érték*változtatásokra, hol egyáltalában más nemes ércz lép az előző helyébe ⁽¹⁸⁾.

De ha léteznék is valami határozat az értékviszony iránt, úgy véljük, épenséggel nem kellene haboznunk, hogy azt *törvénynyel* lerontsuk. A monarchia államainak lakosai oly

valuta-viszontagságokon mentek keresztül, hogy majdnem érzéketleneknek mondhatók már kismérvű változtatások iránt⁽¹⁹⁾.

Különben már eddig is eltért a *külön törvényhozás* a polgári törvénykönyv elvétől 1858-ban, a mikor (ápr. 27-iki pátens) a magántartozások kiegyenlítését 100 frt. p. é. = 105 forint o. é. alapon rendelte el (105.2415 frt. o. é. helyett!).

Az értékeláció meghatározása azért szükséges, mert ezáltal a több milliárdra menő *magántartozások kétségnélküli szolucziója* válik lehetségessé.

E megállapítás tisztán *jogi* jelentőségével itt alaposan nem foglalkozhatunk. Összefügg az e téren mutatkozó véleményeltérés nézetünk szerint a pénz *jogi fogalmának* különböző megalkotásával. Ugy hisszük, hogy az eltérések végre arra vezethetők vissza, hogy vajjon mekkora teret engedünk a pénz *jogi* definicziójában az *értékesség* momentumának az *állami értékelés* momentummal szemben, azaz mennyire engedjük meg a *gazdasági* felfogás párosulását a *jogival*. Különben a főbb elméleti eltérések itt *Goldschmidt*⁽²⁰⁾, *Hartmann*⁽²¹⁾ és *Knies*⁽²²⁾ neveihez fűződnek.

A *szoluczióra nézve* döntőnek mondható ugyanis az ezüst és arany közti viszony: 1. a kötelezettség *keletkezésekor*; 2. a valutaátterés idejekor és 3. a *szoluczió* idejében.

1. ellen már *Knies* utalt arra, hogy az obligáció keletkezésekor az arany csak *áru* volt; hasonló jogcímen tehát az obligáció szolucziójával *házak vagy más dolgok árában* is lehetne az átszámítást követelni. *Goldschmidt* is különben e vélemény-től, melyet *Handelsrechtjében* kifejtett volt, később elállott,

2. ellen, ha *birói* megállapítás tételeztetik fel, ennek bizonytalansága és ingatag volta szól.

3. ellen a *certa* követelések *incertává* való vállalása és a hitelező szándékos károsításának lehetősége szól.

Az elfogadott nézet ma az, hogy az *átterési időbeni értékviszonyt* kell irányadónak tekinteni, mit már *Knies* alaposan kifejtett. Jóllehet *Hartmann* átlagszámításokat is akar végezteni, mégis *Knies* nézetével egyetért⁽²³⁾. Véleményök közössége abban rejlik, hogy az áttérési időbeni *tényleges* értékviszonyt akarják megközelíteni. Az átlagszámítás útján megállapított vagy a napi értékfolyam szerinti áttérés csak különböző eszköz ugyanegy cél elérésére. A fő azonban e megállapításnál az, hogy ezt az *állam* végezze⁽²⁴⁾.

Ha tehát így az *egy országon belül* való viszonyok rendezésére nézve már tán alig van *elvi* eltérés, nem így van ez a *nemzetközi forgalomban* felmerülő kérdések elintézésével. Az ez iránti vitát tudvalevőleg az *osztrák szelvénypercek* okozták; nem lehetetlen, hogy a mi valutarendezésünk is *esetleg* hasonló jelenségekkel fog járni.

A kérdés lényegét tekintve, e helyen vitatkozásba ugyan nem bocsátkozhatunk, de kijelentjük, hogy *Beckerrel* és másokkal szemben csatlakozunk *Soetbeer* (25) és különösen *Hartmann* nézetéhez, mely szerint a *belföldi* törvényszéknek, ha *külföldi* pénzre történt a kötelezés és ha e pénz időközben *valutaváltoztatást* szenvedett, a *külföldi* törvényi határozatokat kell érvényre juttatnia (26).

A mi valutarendezésünknel, mint már fentebb kifejtettük, helyeselnők, ha az értékviszonyt már jókor törvény állapítaná meg. Az új érték életbeléptetése után az eddigi pénz foroghatásának megszüntetéséig a magánkötelezettségek teljesítését *vagylagosan* lehetne megállapítani.

A régi aranyforintoknak újakká való *átszámítása* kétségtelenül a *nemes fémtartalom* alapján kell történnie.

III. ÉRMERENDSZER (PÉNZEGYSÉG).

Hogy milyen legyen fizetési eszközünk *anyaga*, ez a *valutakérdés*; hogy mily *súlyegységek* szerint osszuk be fizetési eszközünket, ez az *érmekérdés*. Az érmekérdés megoldása a *pénzegység meghatározása*.

Ez iránt több általános követelménynek adtak kifejezést. E követelmények a következők:

1. *Csatlakozás* valamely más állam érmerendszeréhez; tehát ugyanazon *pénzegység elfogadása*; vagy legalább az érme törvényes *finomságának* és a súlybeli és finomságbeli *remédiümök* azonos módon való megállapítása.

2. A *forgalom* lehető legkisebb megzavartatása.

3. *Kisebb* pénzegységnek választása.

Kétségtelen, hogy az 1. alatt kifejezett óhaj jogosult; más állam pénzrendszerének elfogadásával e rendszer uralma alá tartozó területet nagyobbbitanók és az *internacionális* forgalmat bizonyos mérvben egyszerűsítienők. De túlságos fontosságot nem szabad ez utóbbi cél elérésének tulajdonítani. A nemzetközi forgalom java részében nem a pénz képezi a

fizetési eszközt, hanem *a váltó és a nemesfémrúd*. A mennyiben pedig mégis a különböző pénzek kicserélése, illetőleg átszámítása szükséges, ezt általában olyanok végzik, kikre nézve az átszámítás nehézséggel nem jár. Ez átszámítás megkönnyítésére kívánatos mindenesetre, hogy a *finomság* és a *remedium* iránti határozatok más pénzrendszerekben divókkal azonosak legyenek.

Elsőrendűbb követelmény a 2. alatt kifejezett, mely *ellene* szól annak, hogy más pénzegységet fogadjunk el. Számos példa bizonyítja, hogy mennyire zavarólag hat valamely ország gazdaságára, de különösen a *kis forgalomra* a mérték-, súly- vagy pénzrendszer megváltoztatása. E zavar sokáig tart akkor is, ha az átszámítás egyszerű; fokozott mérvben áll ez, ha az átszámítás nehézkes. A kis forgalomban ez esetben az *áraknak önkényes*, gazdaságilag nem helyeselhető *kikerekítése* áll be. Ha megtartjuk jelen pénzrendszerünket és ha az átmeneti reláció a tényleges viszonyoknak megfelelő, akkor a kis ember ugyszólván meg sem érzi a valutarendezést; rá nézve minden a régi marad, a mi felette fontos. *Más pénzrendszerre* való áttérés különben még több nehézséget is okoz: így egyebek közt csak arra utalunk, hogy *az* esetben, ha a más rendszerre való áttérés törtszámokban való átszámítással járna, mindenképen ki kellene kerekíteni valamely irányban olyan összegeket, melyekről kívánatos, hogy egész számok legyenek (pl. részvények, kötvények, stb.). A más pénzrendszerhez való csatlakozás ellen még az is szól, hogy a mennyiben így más államokkal való szerződés szükséges, ez által a jövőben pénzrendszerünk iránti *intézkedésünkben korlátozva leszünk*. Mindenesetre azonban az a veszedelem járhat e csatlakozással, melyre már *Soetbeer* figyelmeztetett⁽²⁷⁾. Ha ugyanis valamely állam nagy pénzcirkuláczióinak örvendés és a közös pénzegység többi országai számára is végeztet veretéseket, őt terheli az ily veretésű érmek *beváltása és újbóli veretése* annak idején, a mikor ezt a kopás folytáni értékcsökkenés, illetőleg *a pénzláb fentartása igényli*.

Végre saját pénzrendszerünk megtartása mellett még igen fontos *nemzeti*⁽²⁸⁾ momentumok is szólnak. Kis országnál főszerepet játszhatik a más nagy területen uralkodó pénzrendszerhez való csatlakozás. A monarchia államai eléggé nagy területtel és jelentőséggel bírnak, hogy *saját* pénzrend-

szerük legyen. Sőt e pénzrendszernek még *terjeszkedési hivatása* is lehet.

A 3. pont alatti postulátum a pénzegységen való változtatást azért czélozza, mert a kisebb pénzegységtől nemzeti gazdaságunkban a *takarékosság* előmozdítását reményli. Lehetetlen e helyen a pénzegység befolyását az árakra — mert hisz' ez e kérdésnek szabatos ökonomikus kifejezése — kimerítően kifejezni⁽²⁹⁾. Azonban állíthatjuk, hogy alig van gazdasági hatásokról és kölcsönhatásokról szóló kérdés, melylyel *önkényesebben* bántak volna el, mint ezzel és mely épen ezért annyira alkalmas arra, hogy megmutassa, mennyire veszedelmes *egyéni, módszer nélkül gyűjtött tapasztalatokból* következtetéseket vonni.

A pénzegység nagysága dönt a gazdasági életben ott, hol a szolgáltatás pénzben kifejezendő értéke *nem* függ főképen a *termelési költségektől* és a hol a kínálat s kereslet *nem nyílt piacon* megy végbe. Tehát főleg magasabbrendű személyes szolgáltatások ilyenek (orvosi honorárium, stb.).

Hasonlóképen ott játszik a pénzegység szerepet, a hol a fizetés az *adakozás* jellegével bír (jótékonyozás — kerekszám! könyöradomány — borraivaló!). Ily »szellem-erkölcsi« okból történő fizetéseknél a pénzegység játszhatik szerepet; de itt is szűkek a korlátok, melyek közt hatása mozoghat. Az árak igazi területén e hatás nem létezik. Semmi esetre sem a *nagykereskedelem* terén, hol tudvalevőleg a legkisebb egység törtrészei is nagy szerepet játszanak és így elhanyagolásról vagy kiegészítésről szó nem lehet. Kis mérvben tán a *kiskereskedelem* körében, hol azonban számos más »szellem-erkölcsi« faktor is működik (kedvelt számok, bizonyos szokásos pénzdarabok, stb.) és hol épen azért a *kikerekítés* játszik nagy szerepet. Túlzó kifejezéssel azt lehet állítani, hogy a pénzegység *nem ok*, hanem *okozat*; elsőrendűbb a *takarékosság* és a gazdasági életmód egyáltalában⁽³⁰⁾.

Különben reánk nézve a kérdés kettős jelleggel bír, mi a kisebb pénzegység ajánlóinak figyelmét kikerülte. Nemcsak az jön szóba, hogy milyen lesz majd idővel a kisebb pénzegység hatása az árakra, hanem az is, hogy milyen hatása lesz az egyik pénzegységről a másikra való *átmenetelnek*. És itt kétségtelen, hogy a kiegészítés ép oly szerepet játszhatik majd, mint az elhanyagolás; tehát *drágulás is*, nemcsak *olcsóbodás* lesz az eredmény.

A pénzegységgel összefügg beosztása. A *decimális* rendszer természetben nem mellőzendő. A $\frac{1}{2}$ krnyi darabok forgalomba hozatását kétségtelenül meg lehet majd kísérteni.

Ide tartozik még végre az *elnevezés* kérdése is. Ez csak akkor játszanék szerepet, ha más egységet kellene választanunk, mit az előbbiek szerint elleneztünk. Nem oszthatjuk több szerzőnek amaz aggodalmát, hogy az új »könnyű« aranyforintot össze fogják téveszteni a mostani ugynevezett aranyforintunkkal ($\frac{1}{8}$ 20 frkossal). Utóbbi a belföldi forgalomban tényleg meg nem honosodott és a nemzetközi adóssági viszonyaink köréből, egyszeri fix átszámítással el lesz távolítva.

A *forint* elnevezés mellett ennek *megszokottsága* harczol és kár volna ok nélkül a *szociális vis inertiae*-vel megküzdenni.

Gyakran kifejezett kívánság végre az, hogy $\frac{1}{2}$ *forintosok* is veressenek. Ehhez mi is szívesen csatlakozunk. Azt is javasolták, hogy e félförintosnak adjunk külön nevet. Hibásnak ugyan nem mondhatjuk e nézetet (mely különben a pénzdarabnak nem annyira gazdasági, mint inkább a fentebb is érintett »szokási és erkölcsi« szereplésének tekintetbevételéből ered), de nagyobb jelentőséget sem tulajdoníthatunk neki.

IV. TISZTA ARANYVALUTA VAGY SÁNTA VALUTA. VÁLTÓPÉNZ. FEDEZETLEN JEGYEK.

Aranyvaluta — áttérés az átmeneti időben az arany és az osztrák érték közt meglevő viszony alapján — érmerendszerünk megtartása, ezek azok a főpontok, melyek iránt az előzőkben tisztába jöttünk.

A »*quomodo*« kérdését még csak később fogjuk felvetni. De még a »*quid*« kérdése sincs e három ponttal kimerítve. Számos igen fontos, noha másodrendű dolog szükséges ahhoz, hogy az elérendő új valutarendszerünk ki legyen teljesen építve. A legfontosabb három kérdés az, mely e fejezet élén áll. Ezek eldöntése azonban *tényleges viszonyaink* tekintetbevételétől függ. *Ezüstkészleteink hováfordítása* ⁽³¹⁾ és a kölcsönfelvétel körül felmerülő módozatok irányadók a tiszta vagy sánta valuta és váltópénz kérdésében egyrészt, a fedezetlen jegyek kérdésében másrészt. Ez az oka annak, hogy e fejezet bizonyos értelemben a reakövetkezőt már anticzipálja.

A monarchia *ezüstkészlete* ⁽³²⁾ 200 millió o. é. forint; az ezüstváltópénz 40 milliónyi értéket képvisel. A 20 és 10 krajczárosok finomságát *átlagosan* 450-nel számítva, a váltópénz 20 millió frtot tesz. Összesen tehát 220 millió o. é. forint ezüstünk van ⁽³³⁾.

Tiszta aranyértékrendszerben az ezüst csak a *váltópénz* minőségével bírhat. Meg kell tehát mindenekelőtt azt állapítanunk, hogy *mekkora* az az összeg, a melyre mint (ezüst-) váltópénzre szükségünk van.

Általános elv itt kettő van. Egyikök az, hogy nagyszámú kisgazdaság és élénk kisforgalom nagyobb mennyiségű váltópénzt igényelnek. A másik elv, mely a pénzmennyiségre általában is áll, az, hogy a pénzforgatás gyorsaságával fordított viszonyban van a váltópénz mennyisége. E két elv bizonyos mérvben ellenkező irányban működő erők hatásával bír, mert mindkettőnek feltétele fejlettebb gazdasági viszonyokkal együtt szokott járni.

Más országokkal való *összehasonlítás* igen veszedelmes akkor, ha, mint azt gyakran teszik, csak az *egy* lakosra eső váltópénz mennyiségét tekintik és figyelmen kívül hagyják *a váltópénz arányát az összes pénzforgalmi eszközökhöz* ⁽³⁴⁾.

A legjobb, ha *saját* viszonyainkból indulunk ki. Jelenleg körülbelől 70 millió 1 frtos államjegy van forgalomban; ehhez jön a forgalomban vélt ezüstforintmennyiség ⁽³⁵⁾ 40 millióval és a 40 milliónyi jelenlegi váltópénzünk. Összesen tehát 150 millió forint, mely a kisforgalmi szolgálatokat végzi. Azonban a megkívánt váltópénz mennyiségét mégis kisebbre kell tennünk, mert az 1 frtosok és az ezüstforintok jelenleg nemcsak váltópénz jellegével bírnak, hanem nagyobb fizetésekre is használtatnak. Ezt tekintetbe véve, csak 120 millióra teszszük váltópénz-szükségletünket. 220 milliónyi ezüstkészletünkéből tehát 100 milliónk maradna ⁽³⁶⁾. Ha ez az ezüstmennyiség jelenleg eladható volna, mindenesetre fontolóra kellene vennünk, vajjon nem ér-e fel az ezüsteladással járó 20—25⁰/₀-nyi veszteséggel az, hogy valutánkat végleg rendeztük. Nézetünk szerint *e veszteséget*, sőt tán valamivel nagyobbat is, *bátran lehetne elviselnünk*. Csakhogy lehetséges, sőt igen valószínű, hogy jelenleg ekkora ezüstmennyiséget *egyáltalában nem* lehet a piacra hozni. E 100 milliónak bevonása és holtan hevertetése pedig egyértelmű volna az

államra nézve évi költségének 4–5 millió forinttal való szaporításával.

Igy igen könnyen bekövetkezhetik, hogy kénytelenek leszünk *ezüstünket folyó pénznél meghagyni*, azaz valutánkat *sántává* tenni.

Mindenesetre azonban csak *átmeneti állapotnak* nézhetjük e sánta valutát. Világos tehát, hogy mindenekelőtt *újabb* ezüst-folyópénz veretéseknek *nem* szabad történniök; továbbá, hogy minden úton-módon törekednünk kell arra, hogy ezüstkészletünket lassankint ugyan, de folytonosan apaszszuk. E cél elérésére több mód alkalmas. E helyen csak arra utalunk, hogy *nemes-fém iparunk* évi ezüstszükségletét ezüstforintok beolvasztása útján is fedezhetné. Figyelmeztetünk továbbá arra, hogy a *Mária Terézia-tallérok* ⁽³⁷⁾ veretésében is *lefolyási csatornája* nyilnék az ezüstnek.

Ha értékrendszerünkben az ezüst csak mint váltópénz szerepel, az ezüstforint súlyát — mint több oldalról javasolták — bátran alábbszállithatjuk majd (900 finomságú) 10 grammra. Ez 1:15-nyi arany-ezüst értékviszonynak felel meg és még mindig jobb váltópénzt biztosít¹minekünk, mint a milyen, Hollandia kivételével, akármilyen más államnak van ⁽³⁸⁾. A 10 és 20 krajczárosokat azonban amostaninál valamivel nagyobb finomsággal kellene veretnünk. Tényleg ily rossz ezüstváltópénzzel egy állam sem bir. Jelenleg veretésünk — a forint ezüstöt 0.5802 márkával számítva — 1:10-nyi arany-ezüst értékviszonyt tételez föl. Ha 1:14-nyi vagy 1:15-nyi arányt választunk, akkor sem kell az országból való kiviteltől tartanunk.

Ha ezüstforintunk megmarad folyópénznek, az ércztartalom-csökkenést a nagyobb mennyiségben verendő félforintosoknál keresztül lehet majd vinni; kérdéses, vajjon a forintosokat is e célból át kellene-e veretni, hisz a *lucrum camerae* e nélkül is biztosítva volna a jövő számára.

Az iránt, hogy mennyire szabad a *forgalmat ezüsstel telíteniünk*, szintén eltérők a nézetek ⁽³⁹⁾. *Földes* az arányt $\frac{2}{3}$ aranyban és $\frac{1}{3}$ ezüstben állapítja meg. *Haupt* 200 millió új (valamivel könnyebb) ezüstforintot ajánl váltópénzként veretni. Nyilvánvaló, hogy e számnál az lebegett szeme előtt, hogy a *Németbirodalomban* a váltópénz fejenkinti 10 márkában van megállapítva; 40 milliónyi lakosságunkra tehát 400 millió márká, azaz körülbelül 200 millió forint jutna.

Lotz 600—700 millió forintnyi, a monarchia szükségleteinek megfelelő érckészletnek $\frac{2}{3}$ -át akarja aranyban megállapíttatni. A harmadik $\frac{1}{3}$ -dát egyelőre nagyobb részben az ezüst képezné, *mint folyópénz*, a *tiszta aranyvalutára* való áttérés esetében pedig *ezüst- és bronz-váltópénz* lenne az érckészlet harmadik harmada. *Lotz* nézetéhez mi is csatlakozunk.

Ugy látszik, monarchiánk a papírvaluta sok évi uralma alatt egészen *elszokott* a nemes fémektől, úgy, hogy most, a mikor érczvalutára akarunk áttérni, szinte *idegenkednek* minálunk a nemes fémektől, de különösen az *ezüstitől*. Csak így magyarázhatjuk első sorban azt, hogy oly sok javaslattal⁽⁴⁰⁾ találkozunk, melyek az ezüstnek akár mint váltó-, akár mint folyópénznek *papírral való helyettesítését* célozzák. E javaslatok helyesek, ha alapgondolatuk az, hogy meg kell kimélni a közönséget nagy mennyiségű ezüst forгатásától, ha t. i. az ezüst folyóértékkel bir. — A váltópénznek helyettesítése azonban helytelen.

Teljesen tévesek e javaslatok, ha az ezüstöt be akarják vonatni, elzáratni és ezt a helyébe kibocsátott jegyek *korrekt fedezetének* nézik. Vagy a forgalomban marad az ezüst és akkor *mindegy*, ha vajjon ércz vagy papiros forog; vagy elveszti az ezüst forгатhatóságát és akkor a nem folyó értékű ezüst-fedezet *imaginarius* és a bank aranykészlete e jegyekért csakugy felel, mint a saját jegyekért⁽⁴¹⁾. Ha ezt meggondoljuk, mind ama szépen kidolgozott terv igen szegényesnek tűnik fel.

Hogy nekünk 100 millióval több ezüstünk van, mint a mennyi kellene, ez oly tény, melyet semmiféle összetett jegyművelettel eltávolítani nem lehet⁽⁴²⁾. Mindazonáltal bizonyos mértékben mégis hasznát vehetjük az *ezüstjegyeknek*. Szemben állunk ugyanis három követelménnyel: 1. hogy ne terheljük nagyon a közönséget ezüstitel; 2. hogy óvjuk meg a bankot attól, hogy az ezüst pinczéibe seregелjen és így fedezetét mintegy meghigítsa; 3. hogy az ezüstünkön való túlradhatásra mindig gondoljunk.

E három követelménynek következő módon vélünk megfelelni. *Száz millió forint ezüst* az, melynek a szükséges váltópénzen felül, mint folyópénznek kell forgalmat biztosítanunk. Ez összeg felét az állam bevonja és helyébe jegyeket bocsát ki, melyek beváltása *csak ezüstben követelhető, de aranyban*

is eszközölhető. Ha ezt az 50 milliót a bankra bizzuk, ez, a mennyire csak teheti, a beváltást majd *aranyban, illetőleg bankjegyekben* végzi. Ez által elkerülnők legalább az *idő nagyobb részében* az 50 millió ezüstnek forgalomba jutását és a bank *rögtön* felhasználhatja az esetleg kedvező körülményeket arra, hogy túladjon az ezüsten. — E propozíció ellen az hozható fel, hogy ez az 50 millió jegy (tán kerülni kell majd az ominózus *államjegy* elnevezést) az ezüst fedezet nélkül is *kényszerárfolyammal vagy a nélkül* is foroghatna. Ezt szívesen megengedjük, csak hogy az ezüstrrel ugy sem lehet jelenleg egyebet tennünk. Ha tehát a jegyek beváltását *aranyszűke* idejében követelik, akkor a forgalmat *ezüstrrel telítjük*, rendes körülmények közt azonban *meg akarjuk közönségünket az ezzel járó kellemetlenségektől óvni.*

Fel lehetne hatalmazni a kormányt, hogy szükség esetében az országgyűlés elé terjesztendő jelentés kötelezettsége mellett, a *hátralevő 25—50 millió forint ezüstöt is jegyekkel helyettesíthesse.*

A legfontosabb kérdés nézetünk szerint az, hogy mily *appointokban* bocsáttassanak ki e jegyek. Teljesen tévesnek véljük azt a több oldalról kifejezett nézetet, hogy nagyobb appointokat (50 frt., 100 frt. sőt 250 frt.) bocsássunk ki. Nekünk abból kell kiindulnunk, hogy a mennyire csak lehet, *aranynyal* váltatjuk be a bank útján e jegyeket. A jegyek darabolását tehát ugy kell választanunk, hogy válság idejében *lehetőleg kis mérvben* növeszszék a jegyek a válsággal járnai szokott beváltási rohamot. *Ezt pedig kis appointok* kibocsátásával érjük el leginkább; ezek a forgalomban jobban oszolnak el, mint a nagyok s nem birnak oly beváltási tendenciával, mint emezek ⁽⁴³⁾.

Ezek szerint csak *5 és 10 frtnyi darabok* kibocsátását tanácsoljuk. Esetleg *egyforintosokat* is ki lehet bocsátani, ha a közönség az ezüstrrel csak nehezen tudna megbarátkozni. — Ha ez a feltevés tényleg valónak bizonyulna, az egész 100 milliónyi összegből eleve 50 milliót 1 és 50 milliót 5 és 10 forintos jegyekben lehet kibocsátani. Csak hogy nézetünk szerint az egyforintos jegyek *eliminálását* legalább is meg kellene *kísérelni.*

Az előbb kifejtettek már magukban véve átvezetnek az ércpénzkérdésekről a pénzhelyettesítőkre, a *jegyekre.*

Itt azonban természetesen bennünket csak egy kérdés érdekel. Az tudniillik, ha vajjon tanácsos-e új valutarendszerünkben is bizonyos mennyiségű *fedezetlen jegyet* megtartani vagy sem. Nem lehet a fedezetlen és fedett jegyek körül felmerült elméleti nagy vitát itt érintenünk. — Kétségtelen, hogy *lehetne* ily jegyeket a forgalomban hagyni. Hiszen csak *Olaszország* 340 millió lira jegyére kell utalnunk.

Az azonban *tanácsosnak* nem véljük e módozatot. Előnye csak az, hogy megtakarítanánk valamit a kamatköltségeinken. Csakhogy *ez túlzott takarékoság* volna. Veszélyeztetheti ez ugyanis az egész valutarendezésünk *sikerét* és különben is csak elodázó jelleggel bírna. Épen *Olaszország* példája nem igen bátorító, mert kétségtelen, hogy az utóbbi évek *zavarait* több más okkal egyetemben a *fedezetlen jegyek* is okozták. Különösen pedig azért ellenezzük azt, hogy fedezetlen jegyeink egy részét tartsuk meg, mert a nagymérvű *ezüsttel való telítettség* amúgy is gyengíti majd valutánkat. Ha pedig, a mint fentebb kifejtettük, az ezüst helyébe jegyeket is bocsátunk ki, e jegyek amúgy is a *fedezetlen jegyek keserű mellékizével* fognak birni.

Véleményünk tehát, hogy *egész jegyforgalmunk helyébe az ércpénzt kell léptetni* ⁽⁴⁴⁾.

Az e fejezetben mondottakat tehát következőleg foglaljuk röviden össze. Az *aranyvaluta mellett folyópénznek az ezüstöt is meg kell tartanunk*. De ezt csak *átmeneti állapotnak* szabad tekintenünk, minden eszközzel arra kell tehát törekednünk, hogy ezüstünktől megszabaduljunk. *120 millió váltópénzt* $\frac{1}{10}$, $\frac{2}{10}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ és *1 forintnyi darabokban* kell kiveretnünk, a *forint súlyát 10 grammban és finomságát* $\frac{900}{1000}$ részben állapítva meg. *A forint hányadrészeit megfelelő súlyban és ugyanazzal a finomsággal* kell kiveretni.

A forintok egyelőre *folyóértékkel* bírnak, de a kormány ^(45a) felhatalmaztatik, hogy *rendeleti uton* mondhassa ki *váltópénzi minőségüket*, azaz, hogy fizetéseknél csak az *arany pénzegység* (tiz forint) *értékéig* fogadandók el, de az *állami pénztárak által korlátlan mennyiségben* váltandók be. Az említett 120 millióból azonban egyelőre lehetőleg kevés egyforintos és igen sok félförintos verendő. Hiszen forintosunk van még — a mint tudjuk — 100 millió ^(45b). Ezekből egyelőre 50 milliót 5 és 10 forintnyi jegyekkel helyettesítenénk, melyek bevál-

tása csak ezüstben követelhető, de aranyban is eszközölhető. Ha e jegyek alkalmasaknak bizonyulnak, még 50 milliót lehet belőlük kibocsátani; az *egyforintos appointokhoz azonban csak szükség esetében* kellene fordulni. Ha így 100 millió ezüst a forgalomból el van távolítva, a többinek *ezüstváltópénz minősége* kimondható. *Válság idejében*, a mikor a bank e jegyeket ezüsttel lenne kénytelen beváltani, *rendeleti uton ismét ki volna hirdethető az ezüst folyó értékminősége.*

A *finomságot* az aranypénzeknél is $\frac{900}{1000}$ részben kellene megállapítani; a *finomság remediumát* $\frac{0.002}{1000}$ részben. E határozatok megegyeznének a *latin Unió* és a *Németbirodalom* megfelelő határozataival. Csak a *súlybeli remediumnál* kellene vagy az egyik, vagy a másik rendszerhez csatlakoznunk.

A *Mária Terézia-tallérok*, az *aranyok* és a *20 frankosok*, *kereskedelmi pénzként*, tovább is verendők.

V. A VALUTARENDEZÉS KERESZTÜLVITELE.

A valutarendezés tényleges keresztülvitelének legelső pontja: az *aranybeszerzés*. Igaz, sokszor hangoztatott vélemény, hogy egyáltalában lehetetlen a kellő arany mennyiséget beszerezni⁽⁴⁶⁾, csak hogy hasonló véleményeket az *olasz valuta-rendezés* előtt is lehetett hallani⁽⁴⁷⁾, úgy hogy szinte *baljóslatnak* kellene vennünk, ha a *mi valutarendezésünk* előtt hasonló jelenség nem mutatkozott volna.

Lehetetlen e helyen az arany beszerezhetésének valószínűségét *statisztikailag* és *gazdaságtanilag* bizonyítanunk. Csak azokkal szemben, kik folyton-folyvást e pont körül forognak, utalunk *Hertzknak* ama kissé cynikus, de találó megjegyzésére, hogy az *arany meglesz, ha a kölcsönt elhelyeztük.*

Az arany beszerzésének módja, minden modern nagyobb pénzügyi műveleté, a *kölcsön*. E kölcsönt főképen a *külföldön* kell felvennünk⁽⁴⁸⁾, illetőleg a befizetést *aranyban* kell kikötnünk.

Ha a befizetés o. é. pénzben is történhetnék, ez pénzforgalmunk megszorulását okozhatná s így zavarokat idézhetne elő⁽⁴⁹⁾. A befizetések bizonyos *részét* azonban mégis o. é.-ben lehetne eszközölni. Nézetünk szerint e rész akkora lehetne, mint a mekkora az az *arany tartalék* lesz, a melyet — mint majd lejjebb kifejtjük — a *jegybeváltási összeg* felül be kell szerezni. Hogy végre éppen e kölcsönt *konsortiummal*

kell megkötni és *nem nyilvános aláírás útján* kibocsátani, az közelfekvő⁽⁵⁰⁾ és az előbb mondottakban leli indokolását. Ha tehát általában tisztában vagyunk az iránt, hogy kölcsön útján szerezzük meg az aranyat, a bennünket legközelebb érdeklő kérdés az, vajjon *mekkora* a megkívánt arany mennyiség? Hogy e kérdésre megfelelhessünk, mindenekelőtt *monarchiánk nemes érzékészlete* iránt kell tájékozást szereznünk. Ez iránt a vélemények eltérnek⁽⁵¹⁾.

Az ezüstkészlet megállapítása iránti *számítás* különben sem igen egyszerű. Kétségtelen, hogy a *veretéseket* alapul venni *nem* szabad.

Míg az ezüstpénz *agióval birt*, addig nagy mennyiségben a forgalomban tényleg meg nem maradt, hanem vagy *kivándorolt* vagy *beolvasztották*. De később is, különösen 1882-ben nagyobb mérvben vitték ki az ezüstöt⁽⁵²⁾, bizonyos mennyiségét még tán fel is dolgozták akkor, a mikor az ezüst beolvasztása kisebb költséget okozott a rudak behozatalánál.

A *bank ezüstkészlete* a 3 legutolsó évben folyton növekedett.

1887. decz. 31-én	145	} millió o. é. frt. volt.
1888. » »	154	
1889. » »	162	

Azt véljük, hogy megközelítjük körülbelül a valóságot, ha a *forgalomban lévő ezüstöt 40 millióra*, az egész készletet pedig így *200 millióra* teszszük. E szám csak a *Hertzkáénál* kisebb; de világos, hogy *Hertzkát* a *tényleges veretések* félrevezették. Valószínű tehát, hogy tévedés esetében is csak *kelleténél nagyobb*nak vettük az ezüstkészletet és így a tévedés iránya nem veszedelmes.

Az *aranykészletet* illetőleg sem birunk határozott adatokkal. A *bank aranykészlete* 1889. decz. 31-én — az aranyváltókat beszámítva — nem egészen tett 80 milliót, mely összeg alig tér el a két előző év végén kimutatottaktól (csak az aranynak és az aranyváltóknak része más ezekben). A forgalomban (bankoknál stb.) lévő aranyat *Haupt* 20, *Mayer* 30 millió o. é. frtra teszi. Óvatosságból a *kisebb összeget* választjuk és így az egész aranykészletet 100 millió o. é. forintban állapítjuk meg.

Allapítsuk meg már most *pénzforgalmi eszközeink mennyiségét*. Államjegy van 312—412 millió, bankjegy 434⁽⁵³⁾

millió, forgalombani ezüstforint 40 millió; a 10 és 20 krajczárosoktól ez esetben eltekintünk.

Tudjuk azonban, hogy ez államjegyekből csak 312 millió kerül beváltásra; miután azonban az államjegyforgalom 1876—1885-ben⁽⁵⁴⁾ átlag 342 milliót tett, *korrekturaképen* a bankjegyforgalmat 500 millióval számítjuk, mely szám banktörvényünk szellemével is megegyezik.

A bankjegyek ércfedezete 40⁰/₀-nyi⁽⁵⁵⁾. 500 milliónyi forgalom esetében tehát 200 millió jegyet kell teljesen fedeznünk.

Összegezve az államjegyeket a teljesen fedezendő bankjegyeket és az ezüstöt (312 + 200 + 40 millió), 550 millió frt. forgalmi eszköznek helyettesítéséről kell gondoskodnunk.

Ez összegnek — mint fentebb kifejtettük — ²/₃-át aranyban kell beszereznünk. De az így szükségelt negyedfél millió (366²/₃) aranyból 100 milliót már birunk.

Marad tehát 250 millió beszerzendő arany. E számítás inkább *bőnek*, mint *szűknek* mondható, mert figyelmen kívül hagytuk azt, hogy a bank aranykészletei 20 frank = 8, 10 frt. alapon vannak mérlegelve.

Nem osztjuk azok nézetét, kik attól félnek, hogy az aranyvalutának monarchiánkba való behozatala alkalmából az aranyat nagy mérvben el fogják vonni a forgalomból *kincs-gyűjtés* céljából (*»Thesaurirung«*)⁽⁵⁶⁾.

Mindazonáltal azt hisszük, hogy nem 250, hanem 350—400 millió forint aranyat kell beszereznünk. Szükségünk van ez aranytöbbletre, mert *lehetetlen, hogy a készpénzfizetések tényleges megkezdésénél bizonyos mennyiségű arany el ne folyjék*. Ha arany-szűke miatt a bank a beváltást eléggé előzékenyen nem végezheti, sohasem érjük el azt, mit első sorban akarunk elérni; *váltóárfolyamaink emelkedését*. Az olasz valutarendezés kitűnő példa arra, hogy mennyire kell az aranykészletek beszerzésénél minden kicsinyes takarékossgot félretenni. Az olasz váltóárfolyamok Berlinben és Párisban gyakran állandóan 2—3⁰/₀-kal az aranypont *alatt* állanak. Ez abban nyeri magyarázatát, hogy *az olasz jegybankok aranyban szűkölködnek* s így ezt a kivitelre nem szolgáltatják eléggé *coulansan*, hanem *ezüstben fizetnek*.

Az eleinte beálló *aranyelfolyás el nem kerülhető okát* az egész üzleti világ kezdetbeni *gyanakodásában* leli. De épen ezért már az *arany beszerzésénél* kell erről gondoskodnunk és

nem szabad 5 millió évi kamat-megtakarítás miatt az egész valutarendezés *sikerét kockáztatnunk* ⁽⁵⁷⁾. Különb en ez az *aranytartalék*, melyet így beszerzünk, ha nem folyik le egészen, az előbbi fejezetben említett *ezüstöt helyettesítő jegyeknek* is biztosít kényelmes forgalmat és esetleg az osztrák-magyar bank *magyarországi dotációjának növelésére* fordítható.

Az említett 400 millió arany *beszerzése* az idő tekintetében történhetik *egyszerre* vagy *successive* ⁽⁵⁸⁾. E kérdést mellesleg tartjuk. A lassankénti beszerzés abból a szempontból történhetnék, hogy mennyi időt igényelnek pénzverdéink a veretésekre ⁽⁵⁹⁾.

A kölcsön költségeit illetőleg *közös kölcsönt* azért tartunk helyesebbnek, mert olcsóbb. Kamatlába természetesen 4¹/₀ lesz és a megfelelő párin alul való átadást tekintve 4²/₁₀⁰/₀—4¹/₄⁰/₀-ba kerülhet. Különb en egy tized ⁰/₀ nem dönt ⁽⁶⁰⁾.

Eljutottunk tehát addig, hogy a szükséges arany mennyiséget beszereztük. Az *aranyértékjegyzést* és a *készpénzfizetést* legalább is a *veretésekre szükséges idő* választja el.

Most az eddiginél majdnem nehezebbnek mondható feladattal állunk szemben, hogy *hogyan kell az aranypénz forgalomba hozatását tényleg keresztülvinni*.

Elvileg itt két út nyílik. A jegyek beváltása vagy *egyszerre* vagy *egymásután* történhetik. Utóbbi nézetten vannak *Sachs* és *Lieben*. Másokkal, különösen *Bambergerrel* ^(60^b) és *Lotzcal* e módozatot el kell itélnünk. *Az aranynek részletbeni forgalomba hozatása az egész valutarendezés eredményességét veszélyeztetheti*, még pedig *psychologiai* okoknál fogva. Ha az aranyvaluta tényleges behozatala után nem áll annyi arany rendelkezésünkre, hogy esetleg *kivételre* 100—150 millió forintot bátran feláldozhatunk és ha a bank a jegyeket nem váltja be a *legelőkényebb* módon, akkor *a világ nem hisz az aranyvalutában és a váltóárfolyamok nem javulhatnak*.

Még az az általános elv is áll a jegyek beváltására nézve, hogy bevonatásuk ne okozzon *pénzszűkülést*, mint a hogy ez az 1859-es és 1865-ös kísérleteknél történt.

Az összes eddigi fejtegetéseinkben, a hol az *osztrák-magyar bankról* volt szó, szinte hallgatag feltételeztük azt, hogy a valutarendezésnél az államnak és a banknak *karöltve* kell eljárnia. Ha az *érdekek közösségét* mégis e helyen hangsúlyozzuk, ezt tesszük azért, mert az irodalomban többször talál-

koztunk oly tervekkel, hogy az állam rendezze akképen a valutát, hogy e rendezés költségeit a bank fizesse meg⁽⁶¹⁾. Tulajdonképen felesleges e dolgokat fejtegetni. De mégis meg akarjuk jegyezni, hogy nemcsak *lehetetlennek* véljük a bank közreműködése nélkül a valutarendezés keresztülvitelét, hanem azt is hisszük, hogy a bank ezüstkészleteinek esetleges eladásából származó kárnak *részben méltán* az államra kell hárulnia. Hisz az 1879. ótai állami ezüstveretések azok, melyek körülbelül 60 millióval megszaportították a bank ezüstkészletét; e 60 millió pedig az állam nem csekély *nyereségre* tett szert.

Visszatérve tehát előbbi fejtegetéseinkre, az aranyfizetések megkezdése előtt a bankviszonyok átalakítására kell gondot fordítanunk. Első sorban említjük a *80 milliónyi adósság kifizetését*⁽⁶²⁾, továbbá a bank ezüstkészletének részbeni átvételét⁽⁶³⁾. Helyeseljük *Lotz* ama propositióját is, hogy az *államjegyek* az állam jótállása mellett változtassanak át *bankjegyekké*, úgy hogy az *egész beváltást a bank végezze*. Szükséges mindenestre, hogy az állam és bank közti viszony *törvényileg* újból szabályoztassék és hogy a *valutarendezés keresztülvitelének részletes módozatait* előre pontosan megállapítsák.

Áttérünk tehát most a *készpénzfizetések felvételét követő idő* viszonyaira.

A leggyakrabban hangoztatott dolog, melylyel itt találkozunk az, hogy az *aranyat* a legrövidebb idő alatt *ki fogják az országból vinni*. Hogy bizonyos mérvű *aranykivitel* tényleg be fog állani, azt már előbbi fejtegetéseinkben is számításba vettük. De a *teljes kiszivárgásban* azért nem hiszünk, mert erre a történet nem mutat fel példát, legalább ott nem, hol az illető állam félig-meddig gazdaságilag *életképes* volt.

A *kereskedelmi*⁽⁶⁴⁾ és *fizetési mérleggel* való érvelés e kérdés eldöntésére nem igen alkalmas. A kereskedelmi mérlegek pontosság tekintetében igen hiányosak, a fizetési mérlegek pedig alig ellenőrizhetők. Helyesen mutat *Lexis* arra is, hogy *papirvalutás* országokban *épen az agió okozza* a kereskedelmi mérlegek nagyfokú *aktivitását*.

Az aranynak az országban való megtartására van egy kitűnő eszköz s ez egy előrelátó, figyelmes *discontopolitika*. Az *osztrák-magyar bank* annyira dominál a monarchia gazdasági területén, hogy kétségtelen, miszerint az arany elfolyását *kamatláb-politikájával* szabályozhatja. Különben figyelembe

veendő, hogy már azon időben is, a mely az aranyértékjegyzés illetőleg a bank- és államjegyek egységesítése és a jegyek bevonása közt van *kiviteli célokra való aranyrudak eladásával* befolyásolni lehetne a külföldi *váltóárfolyamokat*. Végül még a *sóbányajegyeket* ⁽⁶⁵⁾ kell emlitenünk ⁽⁶⁶⁾, melyek sorsa természetesen *bennünket* csak közvetve érdekel. E 100 milliós összeget mindenképen *másforma adósságra* kell *Ausztriának* változtatnia. Hogy ezzel *kamat-emelés* fog szükségképen járni, az bizonyos. Csakhogy ez *jelentékeny nem lesz*.

A valutarendezés keresztülvitelében *gyorsaságnak* és *elővigyázatosságnak* párosulnia kell.

Gyorsaság a megkezdésben ⁽⁶⁷⁾, *vigyázatosság a keresztülvitelben* és annak előkészítésében, hogy az egyszer megkezdett reformot *váratlan esemény meg ne zavarhassa*.

VI. KÖZJOGI KÉRDÉSEK.

A valutarendezés körül fölmerülő közjogi kérdések főleg az *Ausztria és Magyarország* közti viszonyra vonatkoznak. Magában véve az *érték és érmeügy államjogi* kifejtése minálunk a jogforrások szegénysége miatt felesleges, de egy könnyen nem is lehetséges. Hisz a *legfontosabb* szempontok iránt is alig léteznek határozatok, úgy, hogy csak a kormány rendelkezése döntő, a nélkül, hogy *ez* törvényben kimondva volna. Így tehát legfeljebb *de lege ferenda* lehetne értekezni ⁽⁶⁸⁾.

Itt csak a *monarchia két államának viszonya* jön szóba.

A jelenlegi valutarendezés iránt tudvalevőleg már van intézkedés törvényünkben. Az 1887 : XXIV. t.-cz. (Ausztriában a megfelelő törvény 1887. május 12.) elrendeli, hogy a két kormány küldjön ki bizottságot, a *készpénzfizetések helyreállítását* előkészítő rendszabályok iránt való tanácskozásra.

Továbbá az új valutának *nevét* állapítja meg e czikk: »*osztrák-magyar érték*«.

A valutarendezés kétségtelenül az 1867 : XII. szellemében a »*közös egyetértéssel elintézendő*« ügyekhez tartozik. Következik az abból, hogy a valutarendezés magva tulajdonképen a »*közös jótállás*« alatt lévő függő államadósság ⁽⁶⁹⁾ törlesztése.

Ugyan e mellett bizonyítanak az 1867 : XII. 66. §. és a fentebb említett 1887 : XXIV. is. Azonban a *közelebbi elintézés* illetőleg törvényeink határozatot nem tartalmaznak.

Az 1867 : XII. 56. §-a *közös hitelműveletekről* intézkedik ;

az 1867: XV. 4. §-a ily miveletek esetében a kamatfizetések és tőketörlesztések *felosztását* abban az *arányban* állapítja meg, a mely a *kölcsönfelvétel idejében* a *közösügyi költségekhez való hozzájárulásra* fennáll.

Ez utóbbi határozat azonban csak akkor nyer hatályt, ha a két állam törvényhozása ez iránt megállapodásra jutott, illetőleg a felveendő kölcsönt *közösnek* mondta ki.

Ha tehát a két állam törvényhozása az iránt megállapodásra jut, hogy a valutarendezésre szükséges hitelművelet *közös* legyen, *ipso iure* a *hozzájárulási arány* nem lehet más, mint az, mely a kölcsön felvételekor a közösügyi költségekhez való hozzájárulásra fennáll: *azaz jelenleg 30 : 70* (70).

Ezek után a *sóbányajegyeket* kell figyelembe vennünk. Ismeretes ezek szerepe és a törvényeinknek ezekről való intézkedése. Hogy ezek iránt *semmiféle* köteleességgel nem birunk, az bizonyos. De kérdés lehet, ha vajjon egy *312 milliónál nagyobb államjegy-forgalom* beváltásához minékünk is hozzá kellene-e járulnunk. E mellett az látszik szólani, hogy az 1867: XV. 5. §. kiterjesztette a *közös jótállást* a 212 millió felül is forgalomban lévő *jegyekre*. Azonban ez csak a *jótállásra* vonatkozik. Az említett cikk első bekezdése határozottan 312 milliónyinak mondja a függő adósságot. Az említett felfogás lehetetlensége pedig, különösen a törvény azon szavaiból következik, hogy a sóbányákra bekebelezett 100 millió forintnyi adósság kamatoztatásához és törlesztéséhez szükséges összegekből a Magyarországra eső évi járulék a megállapított *állandó és változhatatlan összegekben* már *be van foglalva*.

Az osztrák-magyar bankot *cselekvőleg* illető 80 milliónyi *adósság* eredetileg — az 1867: XII. 53. §. szerint — Magyarországot nem terhelte. Azonban az 1878: XXVI. t.-cz. ki-mondja, hogy egyrészt az esetleg (a bank alapszabályai értelmében) Magyarországot illető évi *nyereség-részlet* évenként ez adósság törlesztésére fordítandó; másrészt azt, hogy a magyar állam az 1898-ban még törlesztetlenül fenmaradó részből 30%-ot akkép vállal el, hogy az ennek megfelelő összeget 50 egyenlő évi részletben *kamat nélkül* fogja Ausztriának lefizetni.

Végre az 1868: XLVI. 17. §. 20., 21. és 22. §§. a *pénzjegykészítés* költségeit és a bevonásokból származó nyere-

ségek (esetleges) felosztását szintén a 30:70 arányban állapítják meg.

Ez volna tehát a kérdés szabatos közjogi állása.

A valutarendezés kétségtelenül változtatni fog e viszonyokon. Pontos, félreértéseket kizáró törvényt az érték és éremügyről és a kölcsönről mindkét államban szükségesnek tartunk.

Ha a közös kölcsön felvétele el lesz határozva, a költségek 30:70 arányban lesznek megosztandók. Ausztriát azonkívül *sóbánya-jegycinek konszolidálása* is fogja terhelni⁽⁷¹⁾. Miután a 80 milliónyi⁽⁷²⁾ bankadósság azonnali kifizetését szükségesnek mondtuk, ez iránt intézkednünk kell. A dolgot az nehezíti, hogy a banktörvényt általában meg kell majd változtatnunk. Nézetünk szerint a fent említett 1878:XXIV. törvényczikk *határozottan* magában foglalja ez adósság 30⁰/₀-ának *átvállalásának szándékát*. E szellemben *javaslatunk* oda irányul, hogy a magyar állam az adósság 30⁰/₀-át fizesse meg *azonnal* Ausztriának — mely esetben az 1898-i kamatokat legalább is le kellene vonni — vagy csak akkép változtassék meg az 1878-iki törvény, hogy az 50 kamatnélküli részlet fizetésének *kezdőpontja* ne az 1898-iki, hanem az *1891. vagy 1892-iki év* legyen. Az esetleges *bank-nyereségi részlet* természetesen ismét Magyarországot illetné.

Továbbá a *papírpénz* készítése iránti határozatokat az *ezüstveretésekre és átveretésekre* is ki lehetne terjeszteni, úgy hogy Ausztriának a nagyobb költségekkel szemben jóval nagyobb haszna is lenne⁽⁷³⁾. A »Vereinsthalerek« kérdését illetőleg álláspontunkat már fentebb határozottan kifejtettük.

VII. A VALUTARENDEZÉS KÖVETKEZMÉNYEI.

Csak röviden akarunk ezekkel foglalkozni. A gazdasági *konjekturális elemzés* ugyan igen *hálás* egy feladat, de mint minden *valószínűségi* számítás, *veszedelmes*. Már értekezésünk elején mondtuk, hogy a valutarendezés hatása inkább *negatív* mint *pozitív* jellegű lesz. Méltán remélhetjük, hogy e rendezés útján az ágioingadozásokkal járó *káros állapotok* el fognak idővel tűnni.

Súlyt csak arra kell fektetnünk, hogy épenséggel téves azok nézete, kik a valutarendezésben a *mezőgazdaság és ipar* károsítását látják. Kétségtelen, hogy az ágioingadozások

egyeseknek hasznot hoztak; kétségtelen, hogy az ágió gyakran mozdította elő a *kivített*. De egyesek nyereségeivel az *összeségnek* károsulása áll szemben. A kivitelnek *egyoldalú* szemlélése pedig *merkantilisztikus* tévedés.

Ha megengedjük, hogy *ágióemelkedéssel* jár haszon a *mezőgazdaságra*, az *ágióingadozásokról* ezt határozottan tagadjunk kell. Különben is nem egyszer az *üzérkedés* vitte el az ágióemelkedésből a *termelők számára eredett nyereséget* ⁽⁷⁴⁾.

Ha végre az *osztrák ipar* az aranyágióval megnövesztett *vámokban* látta eddig létfontosságának eszközét, úgy egy *à tout prix védelmi politika* könnyen részesítheti az új valutarendszer mellett is ez oltalomban. Mi részünkről — nem tagadjuk — határozottan örömet éreznénk, ha az aranyvalutára való áttérés hirdetője volna egy *szabadabb gazdasági légáramlatnak*.

Az *államnak* a valutarendezésből eredő *hasznát* nem kell bizonyítani: ez főleg az arany-adósságok kamatainak beszerzésével járó veszélynek elhárításában rejlik. E veszély különösen nagy volt Magyarországra nézve, oly évben, a mikor *rossz* termésünk volt.

A valutarendezés legnagyobb jelentőségű következményei *általános* jellegűek lesznek. Hogy remélhetjük a váltóárfolyamok helyreállítását és idővel a kamatból alábbszállását — általános *gazdasági lendületben* is hihetünk.

Háború esetében pedig, ha mégis az államjegyek kibocsátásához kellene fordulnunk, legalább már *előre* nem használtuk el hitelünket ⁽⁷⁵⁾.

(1) L. főleg:

Kramár: Das Papiergeld in Oesterreich seit 1848. Leipzig, 1886.

Földes: Adalékok a papirpénz történetéhez és statistikájához. Budapest, 1882. — VII. és VIII. fejt.

Lucam: Die österr. Nationalbank und ihr Verhältniss zu dem Staate. Wien, 1861.

Leonhardt: Die Verwaltung der österr.-ungar. Bank 1878—1885. Wien, 1886.

Gruber: Statistische Beiträge zur Frage der Währung der österr.-ungar. Monarchie. I. Jena, 1890.

Haupt. Gold, Silber und Währung. IV., XVIII., XIX., XXIX. és XXX. fejt.

Wekerle: A pénzverési Régalé. Nzg. Sz. 1881.

(2) Utalunk a *latin Unió* újbóli megkötése iránt már most felmerült nehézségekre. Angliát illetőleg l. *Lexis. Die Währungsfrage und die engl. Untersuchungs-Commission* Jb. f. N.-Oe. u. Sh. NF XVI. 1888. 321. l. és köv. és különösen *Nasse. Der Schlussbericht der engl. Gold- und Silber-Commission* u. o. XVIII. 1889. 652. l. és köv. Érdekes jelenség végre a bimetalizmus

és az ezüst oly erélyes és tehetséges hívének, mint *Haupt Ottomarnak* csatlakozása az arany-párthoz (l. cikkeit a Pester Lloyd és a B. Börser-Courirban).

(³) *Süss, Soetbeer* stb.

(⁴) Ezüstveretéseink 1878—80-ban 113 millió frtra rúgtak: ugyanez időben az Egyesült-Államok körülbelül 84 millió dollárt és 78—81-ben India körülbelül 220 millió rupiát veretett [*Soetbeer*].

(⁵) Igy *Wekerle* 122. l., *Lotz* 13. l., stb.

(⁶) *Meyer: Ein Beitrag zur Lösung der Währungsfrage*. Érdekes számításokat végez az iránt, hogy az aranytermelés jelenlegi stadiuma szerint *hány év* alatt lehetne a különböző államok ezüstkészletét s papírpénzét arannyal helyettesíteni.

(⁷) Az arany valuta mellett már igen régen *Weninger* — *Politikai számtan* 1862 — nyilatkozott; legkitartóbb és szintoly régi hirdetője *Kautz* (l. különösen *A fémpénz és valutaiügy a törvényhozás és a tudomány jelen állása szerint* 1877. és *A fémpénz kérdése* 1880.); ált. *Joób: A valutaiügy Magyarországon* »Nemzetgazdasági Szemle« 1884. A bimetallistáink közül *Dobner*t (A valutakérdés és a kettős valuta Bp. Sz. 1881.) és *Mudrony*t (A valuta-kérdés külföldön és hazánkban. — Ezüst 1 : 22 vagy 1 : 15¹/₂. Nzg. Sz. 1886.) említjük.

(⁸) Az arany értékre való áttérésre különben már több, mint 20 évvel ezelőtt gondoltak hazánkban. Az 1867 január havában Bécsben *Hock* báró elnöke alatt összegyűlt érme-bizottság magyar tagjai [*Korizmicz, Rösner; Kautz, Weninger*] határozottan az arany mellett nyilatkoztak.

Különben, a mint értesülünk, a magyar kormány még később is foglalkozott a valuta rendezésének kérdésével és 1875/6-ban *Ghyczy Kálmán* alatt az áttérés különböző módjaihoz képest több részletes tervet is készítettek a pénzügyi miniszteriumban.

(⁹) Ez érveket következőkben foglaljuk össze. Ált: Az aranyérték elfogadása, illetőleg az agió megszünése veszélyezteti a monarchia kiviteli iparát és mezőgazdaságát [*Lieben: Regelung der Valuta (Ref.) Wien* 1889. 9. l. ezt találóan »*Das agrarische Bedenken*«-nek nevezi]. Kül: a szükséges arany beszerzése lehetetlen, ha lehetséges, óriási költségeket okoz; az arany — kül. passiv kereskedelmi mérleg esetében — kiszivárogo az országból; ezzel együtt jár a pénzforgalom eszközeinek nagymérvű csökkenése, a kamatláb emelkedése.

(¹⁰) Ez érdekes jelenség magyarázatával *Soetbeer, Menger, Gruber* foglalkoztak alaposan. Továbbá még *Hammer: Zur Besättigung des Agios*. Leipzig, 1888.

(¹¹) Igy:

Lesigang: Agioschwankungen und Herstellung der Valuta in Oesterreich. Jahrb. f. N.-Oe. u. St. XXVII., XXVIII., XXIX.

Lotz: Die Währungsfrage in Oesterreich-Ungarn. Leipzig, 1889.

Bunzl: Währungsfrage. Wien, 1887.

Hertzka: Wesen des Geldes. Leipzig, 1887. *Die Valuta-Frage*. (Ref.) Wien, 1875.

Schwarz: Pénzrendszerünk megváltoztatása 1883. a régi relatiót akarta volt az áttérésnél alapul venni. Ettől azonban *Agió tanulmányaiban* Nmgz. Sz. 1884. III. eltért s így szintén e nézetet osztja.

»Weder rückwärtsgehende Durchschnittsnormen noch vorwärtsgehende Berechnungen, haben zu entscheiden, in welcher Proportion der Uebergang, (die Ausgleichung der jetzigen Silberwährung und der künftigen Goldwährung) gegriffen werden soll, sondern einzig und allein der Moment in dem der Uebergang bewerkstelligt wird«, *Bamberger* az 1871-i Reichstagen l. Ann. d. dtsh. R. 1872. 669. l.

(¹²) *Sax: Valutaregulierung, Sep.-Abdruck aus dem »Prager Tageblatt«* 1889. 7. nov. 7. és 8. l.

(¹³) A készpénzfizetés kilátásba helyezése az agióra befolyással van: 1858-ban és 1866-ban azt egészen elnyomta (Földes) és »Magy. Nemzetgazda« 1890. 1. sz. Emlékezhetünk különben az 1889. tavaszi valuta-rendezési híreknek az árfolyamokra gyakorolt hatására.

(¹⁴) 1871. október 10-ről.

(¹⁵) Ha *Földes*: *A valutarendezés kérdéséhez* »Nemzet« 1889. decz. 21., 22., 24., 25., 29., 31-én (V.) Amerika s Anglia példájára utalva, arra int, hogy ily fontos gazdasági változtatást csak lassan (több év alatt) szabad keresztülvinni, ezt csak a *tényleges keresztülvitelre* vonatkoztathatjuk, de nem az *értékviszony megállapítására*.

Dorn: *Zur Frage der Valutaregelung* Volks. Wochenschrift 1889. Nr. 291, 292, 294—296 fejtegetéseiben helytelenítjük azt, hogy ő az *értékviszony megállapítását* a kormányra akarja bízni.

(¹⁶) Kisebb ingadozások különösen kezdetben várhatók, míg t. i. az áruk alkalmazkodása befejeződik. Téves az a nézet, a melylyel egy helyen találkozunk (*Menger*), hogy t. i. az árfolyamra a pénz szűke gyakorolhat hatást. Ez a *vásárlási erőnek* és a *ritkasági értéknek* összetévesztése. Utóbbi befolyása a pénznel azonban csak a *kölcsön-kamatra* terjed és nem az árfolyamra.

(¹⁷) E téves nézet, mely egyrészt »arany forintunk« létezésén, másrészt pedig azon alapul, hogy a német érmetörvény a tallért, mely 1½ o. é. frttal egyenlő 3 aranymárka értékével ruházta fel, igen elterjedett. Így *Schäffle*: *Die Wiederherstellung der Metallvaluta in Oesterreich 1882, Aufsätze II.* szerint minden nem-arany hitelezőnk 2 márkát fog 1 frtért követelni.

(¹⁸) *L. Perl*: *Valutaregulierung in Oesterreich-Ungarn*. Zürich, 1837. 37. l. *Bunzl* id. m. 50., 51. l. *Katona* a *pénztartozásokról* 1885. 56. l. Azonban »*Goldwährung u. Valutaregulierung in Oesterreich-Ungarn*« 1885, az osztr. p. törv.-könyvből 1 : 15½ arányt magyarázza ki és ezt az átmenetelre, mint a magántartozásokra nézve, kötelezőnek tartja.

(¹⁹) *Bunzl* 49. l. helyesen utal arra, hogy például az 1879. rendeleti uton való beszüntetése a (magán)-ezüst veretéseknél ugyan *előnyös* rendszabály, de mindenesetre azonban igen *erélyes befolyásolása* volt pénzünk értékének.

(²⁰) *Handb. des Handelsrechts* I. B., 2. Abt. 1868. 1175. l. s köv.

(²¹) *Ueber den rechtlichen Begriff d. Geldes u. den Inhalt von Geldschulden* 1868. kül. 83. l.

(²²) *Geld u. Credit* I. 1873. 336. l. — 344. l.

(²³) *I. Hartmann*: *Int. Geldschulden* 48., 49. l.

(²⁴) Így már *Soetbeer* *Denkschrift betr. deutsche Münzeinigung*. Ann. d. dtsh. R. 1869. Ugyanott ismerteti az akkoriban e kérdés iránt kiírt pályázatra beérkezett dolgozatokat.

Becker lej. id. munka 113. l. »bei dem Wechsel der Währung *regelmässig* der Gesetzgeber nicht nur berechtigt, sondern auch verpflichtet ist« . . . . hogy a viszonyt megállapítsa.

Különben leginkább az *aranyvaluta ellenzői* azok, kik a »hitelezővel« vagy »adóssal« elpanaszoltatják az általa valószínűleg elviselendő igazságtalanságot.

Piskó-nál, *Die Aufnahme der Baarzahlungen in Oesterreich-Ungarn und die internat. Regulierung der Währungsfrage*, Wien 1887. (21., 22.) azzal az érdekes jelenséggel találkozunk, hogy ugy a hitelezőről, mint az adósról egyaránt mondja, hogy ezek az értékreláció megállapításával nem lesznek megelégedve. Előbbi u. is nem — mert régente nagyobb értéket adott és esetleg az ezüst aránya az aranyhoz ismét javulhat; utóbbi nem — mert hát ha még jobban száll alá az ezüst értéke, ugy hogy későbbi áttérésnél még kevesebbet kell fizetni (!)

(²⁵) *Soetbeer*: *Münzverfassung* 110/111. l.

(²⁶) *Becker*: *Ueber die Couponsprocèsse d. österr. Eisenbahn-Gesellschaften u. über internat. Schuldverschreibungen*. Weimar, 1831.

Hartmann: *Internat. Geldschulden*. Freiburg, 1882.

Schäffle: *Für internat. Doppelwährung*. 1841.

Hertzka: *Die österr. Zinsenfrage*. Vierteljahrschrift f. Volkswirtschaft, Politik u. Culturg. B. I. 1876.

(²⁷) Ann. d. dtsh. R. 1869, 806. l. L. továbbá *Lehr*: *Die Abnützung der franz. Münzen*. Bayerische Handelszeitung, 1890. febr. 16. s köv.

(²⁸) Ezeket felesleges kifejtteni. Csak az illusztráció kedvéért utalunk arra, hogy a 60-as években a német államokban (sőt különösen Délnémetországban) mozgalom indult meg, mely nemzeti momentumokkal indokolta a *márka* rendszerre való áttérés helyességét. I. az 1871. évi *Reichstags-verhandlung-okat* Ann. d. dtsh. R. 1872.

(²⁹) Mintaszerű *Földes* értekezése a J. B. für N.-Oe. u. St.-ban. »*Bemerkungen über den Einfluss der Geldeinheit auf die Preise.*« L. továbbá *F. Die kleine Geldeinheit* »N. Fr. Presse« 1890. jan. 23.

(³⁰) Ismeretes dolog, hogy daczára a kis pénzegységnek, Francia- és Olaszországban az 1 cent. alig látható. Nálunk sem tudott bevállani a 1/2 krajczáros. Viszont különös gazdasági viszonyok még kisebb pénzdarabot igényelhetnek, mint a milyen a centime, a fillér s a 1/2 krajczáros. A német 1871. decz. 4. törvény (*Ausprägung von Reichsgoldmünzen*) Bajorország számára való 1/2 fillérek veretésének dekretálását szükségesnek tartotta (13. §.) és ezt a javaslat az ottani kis forgalom sajátosságával indokolta (*Motive.*) I. Ann. d. dtsh. R. 1872. 849. l.

(³¹) Hogy ezüstről aranyra áttérő országban az ezüstnek hova fordítása a legnehezebb feladat, ezt a német példán okulva már most tudjuk. Bámulatos e tekintetben *Bambergernek* élesszemű előrelátása. Már a német aranyéremveretési törvényjavaslat tárgyalásainál — 1871-ben — a következőket mondta: »... die Schwierigkeit war nie zu fragen, woher das Gold nehmen, sondern wohin mit dem Silber? wo ist das Loch, in das wir die 300 oder 400 Millionen Silber, die wir los werden müssen, hineinwerfen, ohne sie geradezu ins Wasser zu werfen? — ... Ann. d. dtsh. R. 1872. 668. l.

(³²) L. a köv. fejezetet.

(³³) A legutóbbi időben felmerült a »Vereinsthaler«-ek kérdése. Már a német bankvita alkalmából v. *Dechend*, a bank elnöke, érintette e kérdést. A »N. Freie Presse« 1889. okt. 23-ki és 24-ki számában *Soetbeer* erről értekezést tett közzé. (Ez ellen l. a *Tresor* 1809. nov. 7-i számát. Továbbá »Nemzet« 1889. nov. elején) *Soetbeer* szerint Ausztria-Magyarországnak és Németországnak együttesen kellene az általa 20 millió márkára tett kárt elviselniök. Nevezetesen fennáll még a monarchiában a kötelezettség arra, hogy e tallért mint törvényes fizetési eszközt el kell fogadni és hogy így a beváltás egyaránt érdekében van a monarchiának és a Németbirodalomnak.

Lehetetlen e helyen ez érdekes közjogi kérdés alapos elemzésébe bocsátkoznunk. Csak a következőket jegyezzük meg *Soetbeer*rel szemben. A szóban forgó tallérok forgathatóságát minden perczben rendeleti úton beszüntethetjük. Az ez esetben beálló beváltási kötelezettségünket azonban sehogy sem érintheti az a körülmény, hogy a Németbirodalom a tallérokat 3 arany márkányi forgalmi értékkel ruházta volt fel, mert ez csak német törvény és nem valami nemzetközi szerződés alapján történt [l. az 1857-i éremszerződést].

A mi kötelezettségünk csak az, hogy a tallért 1 1/2 ezüstforinttal beváltjuk. Hogy a Németbirodalom szeretne bennünket az ezüstben való veszteségében részesíteni, az közel fekvő. Mert különben 1874-ben is, akkor t. i., a mikor az o. é. ezüstforint a Németbirodalomban elvesztette forgathatóságát, közös eljárást célzó tárgyalásokat kellett volna a birodalomnak monarchiánkkal folytatnia. De akkor ezüstpénzünket egyszerűen bevonták, beolvasztották. Miért? mert az ezüst és arany közti viszony akkor még alig érte el az 1 : 16-t.

Különben hasonló érveléssel, mint a milyen *Soetbeeré*, az összes Mária Terézia tallérok beváltásának kötelezettségét is lehetne vitatni.

(³⁴) l. a köv. fejezetet.

(³⁵) Ha egyrészt az új váltópénzforintokat könnyebben is verethetjük, másrészt a 10 és 20 krajczárosokat nagyobb finomsággal kell majd ellátni, úgy, hogy nagyjában e szám nem szenved változtatást.

(³⁶) A különböző országokról szóló adatokat illetőleg l. *Haupt*: »*Die Stellung der Scheidemünze im deutschen Münzsystem.*« Wien, 1878. a német

birodalom váltópénzéről igen érdekes *Lohren*: »Die Durchführung der Goldwährung vom Standpunkte der Handels-Bilanz« Berlin, 1881. című könyve, melyben az éremtörvényben szükségeltetett váltópénz mennyisége iránti feltevéseivel szemben a valóban szükségeltetett mennyiséget a tényleges viszonyokból kiszámítja.

(³⁷) Ugy látszik, hogy tengeren túli kereskedelmünk nem méltányolja eléggé azt az előnyt, melyben ez érem részesíti. A Mária-Therézia tallérnak nagy vásárlási erejénél fogva igen élénk és jövedelmező bevitt kellene eredményeznie, azokból az országokból, a hol uralkodó pénznem.

Azonban kereskedőinknek s tán a kormánynak is nagy energiával kellene eljárniok. Épen a legutolsó időben tervez *Olaszország* egy még külsőleg is a mi tallérunkhoz hasonló »moneta coloniale«-t, hogy ez *Massaiah*-ban, az *olasz védmökség alatt álló területen* és *Abessiniában* forgalomba hozva, lassankint kiszorítsa M. Th. tallérunkat egész *Afrikából* és az olasz heverő ezüstkészlet számára kitűnő rendeltetést biztosítson. L. Der »Colonial-Thaler« *Italiens und der Maria-Theresien-Thaler*. Volksw. Wochenschrift 1890, Nr. 314.

(³⁸) *Haupt*: Zur Frage der Valuta-Herstellung in Oesterreich »Berliner B.-Courier« 1889. decz. 19.

(³⁹) *Schäffle*: Für internat. Doppelwährung 1881-ben a monarchiának azt a kétes értékű tanácsot adta, hogy mennél több ezüstöt veressen. Az arany valutára való áttérés esetében, ugymond, az ezüstnek, mint váltópénznek való használatára szabja meg a veretések mértékét. Csakhogy e mértéket 1881-ben már rég elértük volt.

(⁴⁰) »Ezüstjegyek« — »Münzscheine« — »Silbercertificate« — »Silberdepotscheine« — »Reichskassenscheine« — »Reichsnoten« stb. l. u. sz. az egész irodalmat.

(⁴¹) 1887-ben az olasz kormány a krízis beszüntetésére a bankoknak jegykibocsátásuk fedezésére 40 millió lira ezüstöt kölcsönzött, mely természetesen nem volt kiverhető. Így a fedezet csak látszólagos vala; hasonló joggal akár búzával is lehetett volna a jegykibocsátást fedezni. Különben *Olaszország* jegykibocsátásaiban azóta még engedékenyebb lett.

(⁴²) Hogy mennyire mentek a tervezgetések, azt következő fura példával világítjuk meg. Azt javasolja valamely író, hogy az ezüst folyó értékkel ne birjon, tehát csak bizonyos összegig legyen törv. fizetési eszköz; hogy tétessék le a banknál és hogy ez adjon ki ezüst-letéti jegyeket, melyek árfolyamát a tőzsdén majd jegyzik. E rendszabálytól azt a hasznot várja az illető író, hogy vállalkozók, gyárosok, földbirtokosok stbk. a különböző bérek kifizetésére majd az ily, természetesen az aranyértéken alul álló letéti jegyeket vásárolják, ezeket a banknál becserélik ezüstre és munkásaikat, stb.-t ezzel kifizetve, jókora haszonra is tesznek szert. [»Pester Lloyd« 1896. 187. sz.]

(⁴³) Rendkívül élesen fejti ki *Wagner* e nézetet különösen *Tellkampffal* szemben, ki abban a tévedésben van, hogy a kis appoint birtokosai gyanakvóbbak, mint a nagy appointok birtokosai. Csakhogy a nagy appointok rendesen épen oly gazdasági körökben vannak, melyeket valamely válság legelőször érint. *Wagner*: Staatspapiergeld, Reichskassenscheine und Banknoten. Berlin, 1874. 42—46. l.

(⁴⁴) A vélemények itt is eltérnek. *Wekerle* 1881-ben 100 millió forintnyi jegy továbbra való forgalomba hagyását tartja lehetségesnek. *Földes* sem ellenzi, hogy 100 millió nem-kényszerárfolyamú államjegy maradjon a forgalomban, s azt véli, hogy ezek disagió nélkül forognának. *Haupt*: Ein praktischer Vorschlag zur Lösung der Valutafrage »Pester Lloyd« 1889. máj. 21. körülbelül 140 millió frt. 50 frtost akar forgalomban hagyni [nézetünk szerint ez szerencsétlenül választott appoint volna]. *Sax* a forgalombani meghagyatást ugyan lehetségesnek mondja, de ezt nem tanácsolja, mert ez gyanakodást keltene.

(^{45a}) Hasonlóan a német 1876. jan. 6. törvényhez. (^{45b}) E számítások mostani viszonyainkból indulnak ki, miután a forintosok átveretését, mint említettük, nem kell okvetlenül azonnal végezni. Ha azonban már az új

ezüstveretési arányra alapítjuk a számítást (1 frt. = 15 gr. 900 fin., azaz 1 font szinezüstből $55\frac{5}{9}$ forintot), akkor a következő eredményekre jutunk. Jelenlegi ezüstkészletünk 220 millió frt. A frt. súlya 12'345 gr., finomsága 900; tehát szinezüsttartalma $11\frac{1}{9}$ gr. — 220 mill. = 2420 mill. gr. ezüsttel. Az új frt. szinezüsttartalma 9 gr.; tehát 2420 mill. gr. ezüstből 271 millió frtot lehet verni. Ebből váltópénznek kell 120 millió, marad tehát nem 100, hanem 150 millió felesleg. Csakhogy egyrészt az ezüstkészletet valószínűleg kelleténél nagyobbra becsültük; másrészt nem is jön be az egész forgalomban lévő ezüst a beváltásra. Végre az átveretésnél az állam oly nagy hasznot húz, hogy 50 milliót bátran hevertethet kamatozatlanul, míg majd túladhathat rajta; különben ez 50 millió új frt. (= $50 \times 9 = 450$ millió gr.), a világpiacozon az 1889. decz. londoni ezüst árlapján (44d) csak körülbelül $36\frac{1}{2}$ millió frt. értékkel bir [átmeneti alap 1 M. = 0'5802 frt. 1 frk = 0'47 frt].

(46) A bimetellisták és ezüstemberek mind ezzel érvelnek. Fel nem sorolhatjuk különben ezeket itt egyenkint. Csak arra utalunk, hogy újabban *Lexis* is lehetetlennek mondja ez okból valutánk rendezhetését, l. Jahrb. f. N.-Oe. u. Sh. N. F. XVII. 1888. Viszont elsőrendű szakemberek a beszerezhetést lehetőnek mondták.

(47) Igy pl. *Arendt* (*Deutschlands Währungs politik.* 4—5. l. 1881. *junius végén*) a következőt írta: »... Italien denkt gegenwärtig an eine Herstellung seiner Valuta, es verlangt 400 Mill. Frs. Gold. Wenn das Haus Rothschild diese Anleihe bewilligt, so könnte es dies nur thun, um eine grossartige *Geldkrisis* zu provociren«. Már pedig *alig egy héttel* később 1881. *julius 8-án* az olasz kormány megkötötte volt 644 mill. lira (444 aranyban és 200 ezüstben) iránt a kölcsönszerződést, mely összeg, mint tudjuk, idejében (491 mill. aranyban és ezüstben 153 mill.) be is folyt. [*Isid. Sachs l'Italie* 1885. 644/645. l.]

(48) Olaszország kikötötte, hogy a kölcsön kibocsátása csak a külföldön történhessék. *Sachs* 541. l.

(49) *Hertzka*t a túlzásig vitt *quantitási elmélet* vezeti félre, a mikor azt állítja, hogy a monarchián belüli fizetéseket is csakhamar aranyban eszközölnék, mert ez olcsóbb volna a megszorult pénzforgalom o. értékű pénzénél. A pénzmennyiség bősége vagy szűke elsősorban csak a tőkekölcsönök kamatját érintheti, nem pedig a pénz *vásárlási* erejét. Különben *Hertzka* is beismeri azt, hogy zavarok keletkeznének. (A valutarendezés magy. szempontból 200. l. s köv.)

(50) Csak azért említjük, mert több író úgy látszik nem egészen határozottan e véleményen van. Igy *Sax* »ein populäres Anlehen«-ről beszél és *Palacky*: *Praktisches zur Valutafrage* »P. Lloyd« 1889. decz. 3. egyáltalában nem kölcsönrel, hanem kamatozó kincstári jegyekkel akarja a készpénzfizetésekre szükséges nemes ércz mennyiséget megszerezni.

(51) *Soetbeer*: *Materialien* stb. 1886. 74. l.: 1885. végén: arany: 80 millió o. é. forint, ezüst: 150 millió o. é. forint. *Haupt Histoire monétaire* 1886. ezzel megegyezik.

Haupt: *Währungs politik und Münzstatistik* 1883: arany: 100 millió o. é. frt, ezüst: 140 millió o. é. frt. Haupttal szemben azonban *Perl* 1887. az ezüstállományt nagyobbnak véli. Szerinte *Haupt* téved, a mikor a bankon kívüli, tehát a forgalomban lévő ezüstöt csak 20 millióra teszi. *Perl* 70 milliónak véelve ez összeget, összesen 200 millió o. é. forintra becsüli az ezüstállományt. Ez adatot *W. v. M.* is adja *Goldwährung in Oesterreich-Ungarn* »Pester Lloyd« 1886. julius 6., 7., 8. és *Praktisches zur Valutafrage* »P. Lloyd« 1889. nov. 26. *Meyer* az aranyállományt 1885. végén 108 millió o. é. frtra teszi; a bankban volt akkor ezüst 126 millió, ehhez a forgalombelit szerző 50 millióra teszi.

Hertzka 1889-ben megjelent magyar könyvében kijavítja a régibb irataiban közölt számításait. Szerinte 1877-ben a bankban ezüst volt 70 millió o. é. frt.; ehhez számítja az 1877. ótai veretéseket 180 millióval. A még régibb időben vert s a forgalomban lévő ezüstöt 30—50 millióra

becsli; összesen tehát 280—300 millió o. é. forint. *Bunzl* 150 millióra teszi az ezüstkészletet.

⁽⁵²⁾ 1882-ben a bank ezüstállománya 13 millióval csökkent és a nemes ércz-kivétel 26 millióval multa felül a bevittelt. L. *Bunzl* 62., 63. l., kit e fejtegetésben követtünk.

⁽⁵³⁾ 1889. decz. 31. *Heti kimutatás*: 434,678.600 frt.

⁽⁵⁴⁾ *Leonhardt* 243. l.

⁽⁵⁵⁾ Tényleg ugyan nagyobb. 1888-ki *zárszámadás*: 55.4^o/_o, 1889-ki: 56.2^o/_o

⁽⁵⁶⁾ *Sax* (9. l.) 100 millió forintra teszi ez összeget.

⁽⁵⁷⁾ L. különösen *Lotz* kitünő fejtegetését.

⁽⁵⁸⁾ Igy pl. *Lieben* és többen.

⁽⁵⁹⁾ A monarchia verdéi legnagyobb eredményt 1879-ben mutattak fel. Akkor ugyanis veretett 65 millió ezüst forint, 2.3 millió tallér és 5 millió forint arany. Ha való *Hertzka*nak állítása, hogy az aranyveretések az ezüstveretésekre szükséges időnek csak tizedrészét igénylik, ez eredmény azonos 650 millió arany forint veretésével. *Új pénzünk egész veretése tehát 2, legfeljebb 3 év alatt be lehetne fejezve.*

⁽⁶⁰⁾ A berlini árfolyamokat tekintve, az osztrák aranyjárdék 94-es állása majd 4¹/₄ és a magyar aranyjárdék 88-as állása 4°/₁₁^o/_o-nak felel meg (1890. jan.) Ha 94 a kibocsátási árfolyam, körülbelül 425 millióba kerül a 400 millió arany beszerzése.

^(60b) Hogy Bamberger a beváltás successiv keresztülvitelét monarchiánk számára teljesen eltevesztettnek tartaná, azt *Lotz* ur útján tudom, kinek egyáltalában szives magán uton való közléseiért hálával tartozom.

⁽⁶¹⁾ Lásd pl. *Perl*, továbbá *A. v. M.*: *Der kostenfreie Uebergang zur Goldwährung*, a ki a bank liquidációját proponálja, stb.

⁽⁶²⁾ l. a következő fejezetet.

⁽⁶³⁾ Határozott számokra addig nem lehet utalni, míg a különböző verendő, beváltandó, stb. összegek iránt nincs megállapodás.

⁽⁶⁴⁾ Leghelyesebbek *Lieben* s. l. fejtegetései, ki azt bizonyítja, hogy általában véve aktív kereskedelmi mérlegeink mellett is tán kevésbé vagyunk most adósai a külföldnek, mint azelőtt; szaporodott nálunk különösen, szerinte, oly külföldi értékpapírok állaga, melyeket azért vettek, hogy a valuta ingadozásaitól meneküljenek.

⁽⁶⁵⁾ L. a köv. fej.

⁽⁶⁶⁾ *Perl* törleszthető 3¹/₂^o/_o-os *jelzálog kötelezvényekké* akarja változtatni. *Hertzka* e czímletek *lejáratási időpontját* akarja elhalasztani, hogy visszaözlésük zavart ne okozzon. Továbbá azt javasolják a nem *visszafizethető adóssággá* vagy *hosszabb idejű törlesztésű*, vagy *felmondható, de hosszabb határidejű adóssággá* való átváltoztatást.

⁽⁶⁷⁾ F. é. január hóban *orosz valutarendezési* hírek keringtek a berlini tőzsdén. Ha ezek valóknak bizonyulnának, valutarendezésünk megnehezítésétől kell tartanunk s ezért sietnünk kellene.

A rendezés megkezdésében való gyorsaság azért is tanácsos, mert ez által az árfolyamokra való mesterséges tőzsdei befolyásolásnak elejét lehetne venni. Teljesen osztjuk e tekintetben *Tisza Istvánnak* a képviselőházban nyilvánított nézetét, hogy a kormánynak mindenképen oda kellene hatnia, hogy a külföldi árfolyamok további alább szállítását megakadályozza. E cél elérésére nagymérvű arany vásárlásokat kellene végeznünk.

Hertzka (A valutakérdés magyar szempontból 1889.) teljesen elválasztván az aranyértékre való áttérést és az államjegyek bevonását, következőképen érvel: Ha a pénzjegyforgalmat állandósítjuk (830 milliónak számítja), idővel kell, hogy a pénz *vásárlási ereje* növekedjék majd és ha aztán az *aranyveretés törvényileg már meg lesz engedve*, az *arbitrage* aranyat fog veretni, úgy hogy u. sz. »mechanice« kapunk aranyvalutát. Az államjegyek a kényszerárfolyam megszüntetése daczára is diságió nélkül fognak forogni és csak a *bankot kellene védeni*, hogy jegyeit be ne váltsák, (csak rudakbani beváltást, stb.-t proponál *Hertzka*). Hogy ez az érvelés ismét a »*quantitás*«-i *elmélet* nem egészen helyes és semmiesetre szükségképeni tételein alapul,

tán nem is kell emlitenünk. De különben is — Hertzka érvelését alapul elfogadva — a fent jelzett módon a papirvalutát el nem távolítanók. Világos, hogy az arbitrageurök csak *ismét forgalomba hoznák* az aranyukért nyert papirpénzt. A megszorodott pénzforgalmi eszközök meg — *Hertzka* szellemében — újból csökkentenék pénzünk vásárlási erejét. E processus ismétlődhetnek és annál is inkább érzékenyebb lenne, mert bizonyos, hogy az arbitrage veretéseinél nem tudná biztosan megállapítani, *mikor elég nagy* már a pénzforgalom eszközeinek szaporítása.

(⁶⁸) A német éremügy mintaszerű kifejtését s ált. l. *Labandnál das Staatsrecht des Deutschen Reichs* 1. kiad. 1878. II. k.

(⁶⁹) *Mariska*: A m. pénzügyi trisime kézikönyve 1887. 557. l. »közös államadósság nak« mondja a függő adósságot. *E kifejezés határozottan helytelenítendő.*

(⁷⁰) Hogy ez alkalomból ismét hallani oly véleményt, hogy ez *arany helytelen*, az természetes. Így *Perl* 45. l. is. 50:50 arányt követel, azzal az érveléssel, hogy a 30:70 arány »war jedenfalls bereits ein *ungerechtes Verhältniss.*«

Téves *Bunzl* 75. l. fejtegetése is, hogy e közös kölcsönre a fent idézett törvény nem vonatkozik és *külön egyezkedésre* van szükség, hogy az arány megállapíttassék.

(⁷¹) Elvileg is helytelenítjük azt a több oldalról felmerült javaslatot (igy *Hertzkáét* is), hogy Magyarország ehhez hozzájáruljon.

(⁷²) 1889. decz. 31-én: 79, 236, 069. 63 frt.

(⁷³) Az utolsó *államjegybevonás* 4 millió jövedelmezett; az ezüstátveretésekről legalább 20 millió jövedelem várható.

(⁷⁴) *Kovács*: Az ágió ingadozásainknak befolyása hitelre és kamatlábra. *Nzg. Sz.* 1881.

Földes: Papirvaluta és ágió Budapest 1883. IX. fej.

(⁷⁵) Valuta kérdésünk special-irodalmából azon dolgozatokon kívül, melyekre már az értekezés folyamán történt utalás, pótlólag a következőket említjük:

v. Lindheim: Referat über den Gesetzentwurf betr. die Bankprivilegiums-Verlängerung. Wien, 1886.

Pacher: Zur Frage der Valutaregelung, *Deutsche Ztg.* 1889. nov. 8.

Fekete: Valutaügy és szociális kérdés. *Nzg. Sz.* 1884.

Dorn: Valutafrage und Wiener Handelskammer. *Volksw. Wochenschrift* 1890. jan. 7.

Bericht der I. Section der *Handels- und Gewerbekammer* in Wien betr. die Frage der Valutaregelung 1889. decz. 30.

Volksw. Wochenschrift 1890 jan. 23. *Öst. Exportverein* über die Valutaregelung.

Hertzka: *Zeitschrift für Staats- und Volkswirtschaft.* 1889 decz. 1. óta.

Felix: Währungsstudien mit besonderer Rücksicht auf Oesterreich-Ungarn. Leipzig, 1890.

MANDELLO GYULA.